

ΕΝΝΟΙΑΙ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΟΡΩΝ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΟΣ

Υπό τῆς Ἐπιτροπῆς Σπουδῶν καὶ Μετρήσεως τῆς
Ἐθνικῆς Γαλλικῆς Ἐπιτροπῆς Παραγωγικότητος

(Κατὰ μετάφρασιν τοῦ Γραφείου Ἐρευνῶν
τῆς Ἀνωτέρας Σχολῆς Βιομηχανικῶν Σπουδῶν)

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους 1 καὶ τέλος)

Βεβαίως, αἱ ἀνάγκαι τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, αἱ ἐπαφαὶ καὶ ἀδράνεια αἰτι-
νες ἐμποδίζουν τὴν κίνησιν τῆς προσαρμογῆς, ἡ ἀνάγκη ἐπίσης μερικῆς συλλογι-
κῆς πειθαρχίας διὰ τὴν ἐργασίαν ἀποτελοῦν καὶ θα ἀποτελοῦν πάντοτε ἐμπόδια
διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἰδεώδους τούτου. Πάντως μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ τηρή-
σωμεν τὴν εὐκαμψίαν τῶν θεσμῶν ὡς ἓνα τῶν ἀντικειμενικῶν σκοπῶν μιᾶς κοι-
νωνικῆς πολιτικῆς τῆς παραγωγικότητος.

Ἡ παραγωγικότης δὲν ἀποτελεῖ σκοπὸν. Δὲν ἀποτελεῖ παρὰ μέσον διὰ νὰ
ἀνυψώσωμεν τὴν εὐμάρειαν, καὶ ὁ βαθμὸς τῆς εὐμαρείας εἶναι συνδεδεμένος με-
τὸν βαθμὸν τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐργασίας. Ἄλλ' αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἐνδέχεται νὰ ἐπι-
φέρῃ σύγχυσιν. εἶναι ὅτι ὁ παλαιὸς μῦθος τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐργασίας συνεδέ-
θη ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα με μίαν κατάστασιν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ
ἤττον γενικοποιηθεῖσαν τῆς ἑλλειποῦς χρησιμοποίησεως, εἰς τρόπον ὥστε οἱ ὑπερ-
αμυνόμενοι τῆς ἐργατικῆς τάξεως νὰ δύνανται νὰ ὁμιλοῦν περὶ «ἐλευθερίας τοῦ ἐκ
πείνης θανάτου». Ἡ ἔρμηνεία ὅμως αὕτη ἀνήκει εἰς τὸ παρελθόν.

Διὰ τὸν σύγχρονον οἰκονομολόγον, δὲν ὑπάρχει ἀληθινὴ ἐλευθερία παρὰ
μέσα εἰς αὐτὸ τὸ σύστημα τὸ ὁποῖον ἐξασφαλίζει κατὰ τὸ δυνατόν εἰς πάντα ἐργά-
την τὴν δυνατότητα νὰ προμηθεύσῃ εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ πραγματικοῦ ἡμερομισθίου
του, ὠρισθέντος παρὰ τῆς παραγωγικότητος, ὅλην τὴν ποσότητα τῆς ἐπιθυμουμένης
ἐργασίας καὶ τίποτε περισσότερον αὐτῆς.

1,2 — Ἀποτελεσματικὴ ἀπόδοσις

Ἡ λέξις αὕτη ἡ ὁποία συγγενεῦει με τὴν ἀγγλικὴν λέξιν efficiency δύναται
με τὴν εὐρείαν ἔννοιαν αὐτῆς ἴσως νὰ θεωρηθῇ περίπου ὡς συνώνυμος τῆς «παρα-
γωγικότητος» καὶ «ἀποδόσεως».

Ἐὰν προσπαθῶμεν νὰ καθωρίσωμεν τὸν ὄρισμόν, θὰ παρατηρήσωμεν
ὅτι ἡ λέξις ἀπόδοσις περιλαμβάνει εἰς τὴν πραγματικότητα τὴν ἔννοιαν τῆς παρα-
γωγικότητος, ἀλλὰ τὴν ὑπερβαίνει κατὰ τι ἐκφράζουσα μίαν ἰκανότητα, μίαν ἐπι-
τηδειότητα, ἐν μιᾷ λέξει μίαν ποιότητα τοῦ ὄργανισμοῦ εἰς ἣν ὑπεισέρχεται ἡ
παραγωγικότης.

Ἡ λέξις «ἀπόδοσις» δύναται, πράγματι, νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐκφράζουσα τὴν
ποιότητα τοῦ ὄργανισμοῦ τοῦ ὁποίου ἡ παραγωγικότης δὲν εἶναι μία οἰασδήποτε
φύσεως, ἀλλ' ἰκανοποιητικὴ καὶ ἥτις τείνει διαρκῶς πρὸς μίαν καλλίτερον παρα-

γαγωγικότητα λόγω μιᾶς εὐσυνειδήτου ἐρεῦνης, λελογισμένης εἰς τὰς πράξεις της καὶ στεφομένης ὑπὸ ἐπιτυχίας.

Οὕτω λοιπόν, ὁ ὅρος αὐτὸς ἐκφράζει καλύτερον παρὰ αἱ λέξεις « παραγωγικότης » καὶ « ἀπόδοσις » τὴν ἰδέαν ὀργανωτοῦσκει σκέψεως, μίαν πρόοδον τῆς διανοη-
ποιήσεως τῆς προσπαθείας μὲ σκοπὸν ὅπως ἐπωφεληθῶμεν καλύτερον ἀπὸ τὰ
ἐν ἐνεργείᾳ μέσα χάριν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ.

Καὶ ἡ λέξις « ἀπόδοσις » δὲν χρησιμοποιεῖται πρακτικῶς διὰ νὰ ὑποδείξῃ
τὴν εἰδικὴν παραγωγικότητα τῶν ἰλικῶν συντελεστῶν. Δὲν δυνάμεθα ἐπομένως, νὰ
ὠμιλήσωμεν περὶ τῆς ἀποτελεσματικῆς ἀποδόσεως μιᾶς χέροσου, πρώτης ὕλης ἢ
μορφῆς ἐνεργείας. Ἄλλὰ δυνάμεθα νὰ ὠμιλήσωμεν περὶ τῆς ἀποτελεσματικῆς
ἀποδόσεως ἐνὸς ἀνθρώπου, μιᾶς τεχνικῆς, μιᾶς ἐπιχειρήσεως ἢ ἐνὸς θεσμοῦ διὰ νὰ
χαρακτηρίσωμεν ἓνα ἄνθρωπον, μίαν ἐπιχείρησιν ἢ ἓνα θεσμόν, οἱ ὁποῖοι ἐπι-
τυγχάνουν ἀξιόλογα ἀποτελέσματα διὰ μιᾶς ἐσκεμμένης προσπαθείας πρὸς αὔξησιν
τῆς παραγωγικότητος.

Βλέπε : *Παραγωγικότης — Ἀπόδοσις*

1,3 — Παραγωγὸς

Τὸ ἐπίθετον τοῦτο θὰ χρησιμοποιηθῇ κατὰ προτίμησιν μὲ τὴν λέξιν « παρα-
γωγὴ ». Διὰ νὰ χαρακτηρίσωμεν τὸν ὀργανισμόν ὅστις ἐπιτυγχάνει μίαν ἱκανο-
ποιητικὴν παραγωγικότητα καὶ τὴν ἀναπτύσσει σταθερῶς διὰ μιᾶς συνειδητῆς
προσπαθείας ἐρεῦνης.

Δὲν ἐνθαρρύνωμεν τὴν χρῆσιν τοῦ ἐπιθέτου « παραγωγὸς » χρησιμοποιούμε-
νον χωρὶς κανένα ἄλλον χαρακτηρισμόν, διότι ἡ παραγωγικότης δὲν ἔχει καμμίαν
ἐννοιαν εἰς τὸ πλαίσιον τῆς ἀπολύτου ἀξίας.

Μία ἐπιχείρησις δύναται νὰ ἔχῃ μίαν καλὴν παραγωγικότητα διὰ λόγους
ἐντελῶς τυχαίους καὶ προσωρνοῦς. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην δὲν δυνάμεθα νὰ
τὴν χαρακτηρίσωμεν ὡς ἀποτελεσματικὴν ἀπόδοσιν.

Βλέπε : Ἀποτελεσματικὴ ἀπόδοσις.

1,4 - Ἡ ἀπόδοσις

Κατ' ἀρχάς, ὁ ὅρος « ἀπόδοσις » φαίνεται ὅτι ἐσήμαινε ἀποκλειστικῶς, ὑπὸ
τύπον ἐνὸς εισοδήματος, τὸ σχετικὸν ἀποτέλεσμα μιᾶς τυπικῆς μεταμορφώσεως καὶ
ἰδιαιτέρως μεταμορφώσεως ἐνεργείας. Ὑπὸ τὴν στενὴν αὐτὴν ἐννοιαν, ἡ ἀπόδοσις
αὕτη εἶναι ἡ σχέση μεταξὺ τῆς ποσότητος ἐνεργείας πραγματικῶς ἐπιτυγχανομένης,
ὡς ἀποτέλεσμα τῆς μεταμορφώσεως ταύτης καὶ τῆς ποσότητος τῆς ἐν δράσει ἐνεργείας
κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς.

Ἡ ἐννοια αὕτη χαρακτηρίζεται διὰ τῆς ἀπουσίας κάθε διαστάσεως, ἥτις
προέροχεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ ἐπιτυγχανόμενον ἀποτέλεσμα εἶναι κατ' ἀρχὴν
τῆς αὐτῆς φύσεως ὡς καὶ τὸ ἐν δράσει μέσον, οὕτως ὥστε ἀποτέλεσμα καὶ μέσον
ἐκφράζονται διὰ τῆς ἰδίας μονάδος.

Ἐν τούτοις διὰ τῆς ἐννοίας ταύτης ἥτις ἐνίστε ἐμφανίζεται κατὰ τι θεωρη-
τικὴ καὶ δύσκολος διὰ τὴν ἐφαρμογὴν, κατῳρθωσαν νὰ ἐκφράσουν τὴν ἀπόδοσιν
μιᾶς μηχανῆς εἰς ποσότητα καυσίμου ὕλης καθ' ἕκαστον δυνάμεως τὴν ὥραν. Μία

τοιαύτη ἔκφρασις τῆς ἀποδόσεως, ἰσοδύναμος κατὰ βάθος μὲ τὴν πρώτην, τὴν ἔκαμε νὰ χάσῃ τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς ἑλλείψεως διαστάσεως.

Μὲ τὸν τρόπον αὐτόν, ἴσως διὰ λόγους γλωσσικῆς εὐκολίας, ὁ ὄρος τῆς ἀποδόσεως κατέληξε εἰς τὸ νὰ ἐφαρμόζεται εἰς κάθε πηλίκον ἑνὸς ἀποτελέσματος ἔκφραζόμενον εἰς μίαν οἰανδήποτε μονάδα, δι' ἑνὸς μέσου, ἔκφραζομένου συχνά· κίς εἰς μίαν ἄλλην μονάδα.

Ἐὰν εἰς πολλὰς περιπτώσεις, ὁ ὄρος ἐφαρμόζεται, ὅπως καὶ ἀρχικῶς εἰς τὰς σχέσεις μεταξὺ ἑνὸς ἀποτελέσματος καὶ ἑνὸς *καταναλισκομένου* μέσου (ἀπόδοσις εἰς ζάχαριν τεύτλων, ἀπόδοσις εἰς ἄλουμίνιον τῆς καταναλισκομένης ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας μέσα εἰς ἓνα κλίβανον ἠλεκτρολύσεως), ἐφαρμόζεται ἐπίσης ἐν σχέσει μεταξὺ ἑνὸς ἀποτελέσματος καὶ ἑνὸς μὴ καταναλισκομένου μέσου, ὅπως π.χ. μιᾶς συσκευῆς ἢ κάθε ἄλλου σταθεροῦ παράγοντος τῆς παραγωγῆς. Τὸ πλεόν σημαντικὸν παράδειγμα εἶναι ἡ ἀπόδοσις τῆς γῆς ἔκφραζομένης εἰς στατήρας οἴτου κατ' ἑκτάριον. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην ἐκδοχὴν ἡ ἀπόδοσις εἶναι ἡ παραγωγή κατὰ μονάδας καλλιεργησίμου ἐπιφανείας γῆς καὶ κατὰ μονάδας χρόνου (ἡ ἀπόδοσις κατ' ἑκτάριον ὑπονοεῖται περιληπτικῶς δι' ἑτησίας ἐσοδείας).

Προκειμένου διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἐργασίαν, ὁ ὄρος ἀπόδοσις ἐχρησιμοποιήθη ἐπίσης διὰ νὰ καθωρίσῃ καὶ διὰ νὰ ξεχωρίσῃ τὰ ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα παρ' ἑνὸς ἐργάτου ἢ μιᾶς ομάδος ἐργατῶν ὅπου ἐγεννήθη καὶ ζήτημα δώρου ἀποδόσεως, πληρωμῆς κατ' ἀπόδοσιν, δηλαδὴ τοιαῦται διατάξεις ὥστε ἡ λέξις αὕτη νὰ ἀνακαλῆ εἰς τὴν μνήμην δικαίως ἢ ἀδίκως μίαν ἀπόπειραν ἀναγκαστικῆς πορείας τῆς ἐργασίας καὶ διὰ νὰ ἐπωφεληθῶμεν τὰ μέγιστα ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην ἐργασίαν.

Δυνάμεθα νὰ ἐκτιμήσωμεν ὅτι ὁ ὄρος ἀποδόσεως εἶναι δι' ὅτι ἀφορᾷ τὴν ἀνθρωπίνην ἐργασίαν πλεόν στενὸς παρὰ ἡ ἐπωνυμία παραγωγικότης, διότι ἐφαρμόζεται γενικῶς εἰς ἐργάτας ἀπομεμονωμένους ἢ εἰς σύνολα περιορισμένα καὶ φαίνεται μᾶλλον νὰ ἐξαρτᾶται οὐσιαστικῶς ἀπὸ τὰ ὑλικά μέσα ἐνῶ ἡ παραγωγικότης ἐφαρμόζεται εἰς σύνολα περισσότερον εὐρέα καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοὺς διανοητικὸς συντελεστάς, ἀκόμη δὲ καὶ ψυχικῶς εὐαισθήτους. Ἄς ὑπενθυμίσωμεν τότε ὅτι, ἐκτὸς τῶν διαφορῶν ἐννοιῶν εἰς τὰς ὁποίας ἀνεφέρθημεν γνωρίζομεν ἐπίσης τὴν ἀπόδοσιν μιᾶς ἐκστρατείας διαφημίσεως ἢ τὴν ἀπόδοσιν μιᾶς χρηματιστηριακῆς πράξεως καὶ διαπιστοῦμεν ὅτι ὁ ὄρος οὗτος ἐξευτελίσθη διὰ τῆς χρήσεως. Φαίνεται ἀναγκαῖον νὰ περιορίσωμεν τὴν χρῆσιν ταύτην ἐν σχέσει μὲ δύο πράγματα ἀριθμήσιμα ἕξ ὧν τὸ ἐν θεωρεῖται ὡς ἀποτέλεσμα τοῦ ἄλλου.

Αἱ διαφοραὶ ἀποδόσεις· τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν δὲν ἀποτελοῦν, εἰς πραγματικότητα, εἰμὴ ἰδιαιτέρως εἶδη τῶν «ὀρθολογισμῶν» ἐντὸς τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ κάμωμεν διάκρισιν μιᾶς σχέσεως εἰδικῆς μεταξὺ τῶν δύο ὄρων.

Βλέπε : *Παραγωγικότης καὶ ἀποτελεσματικὴ ἀπόδοσις.*

1,5—Ἡ ποιότης

Ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, ἡ ποιότης, ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς ποσότητος, εἶναι συντελεστὴς τῆς ἐκτιμήσεως τῶν ἀγαθῶν. Ὅλα τὰ πράγματα, κατ' ἀρχὴν ἴσα, διαφέρουν ὅσον ἀφορᾷ τὴν ποιότητά των. Ἐν προῖόν ἔχει μεγαλυτέραν ἀξίαν

ὅταν ἡ ποιότης του παρουσιάζει περισσότερα πλεονεκτήματα δι' ἑκείνον πού τὸ χρησιμοποιεῖ. Ἐν ἀπὸ τὰ θεμελιώδη προβλήματα τῆς ἀγορᾶς εἶναι ἡ ἐκτίμησις τοῦ κατὰ πόσον ἡ ζητούμενη τιμὴ παρὰ τοῦ πωλητοῦ ἔχει σχέσιν μὲ τὴν «ἄξιαν χρήσεως» ἣτις ἀποκτᾶται διὰ τῆς ποιότητος τοῦ προϊόντος.

Διακρίνομεν δύο εἶδη ποιότητων ἔαν κατὰ πόσον ὁ καταναλωτῆς ἐκτιμᾷ τὸ ἀντικείμενον δι' ἰδίαν αὐτοῦ εὐχαρίστησιν ἢ διὰ τὴν οἰκονομίαν χρησιμοποίησεως. Ἡ ποιότης συνδεδεμένη μὲ τὴν εὐχαρίστησιν δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἡδονιστικὴ (μὲ ρίζαν : ἡδονή, εὐχαρίστησις).

Δὲν ἐκτιμᾶται εἰμὴ ὑποκειμενικῶς. Ἡ ἐκτιμηθεῖσα ποιότης χρήσεως δύναται νὰ ὀνομασθῇ τεχνικὴ εἶναι ἀντικειμενικὴ ἐφ' ὅσον δυνάμεθα νὰ ἐκτιμήσωμεν τὴν οἰκονομίαν χρήσεως. Ἡ τεχνικὴ αὕτη ποιότης προσλαμβάνει αὕτη καθ' ἑαυτὴν δύο φύσεις : εἶναι φυσικὴ ποιότης, ὅταν διεξηγηθεῖ τὰς μηχανικὰς ιδιότητας, τὰς χημικὰς καὶ βιολογικὰς τοῦ ἐν λόγῳ ἀντικειμένου. Εἶναι λειτουργικὴ ὅταν ἐκφράζει ἕνα χάρισμα (ποσὸν) κατὰ τὴν χρῆσιν καὶ εὐκολίαν χρησιμοποίησεως.

Διὰ μίαν δεδομένην χρῆσιν, αἱ διάφοροι τεχνικαὶ ποιότητες (φυσικαὶ ἢ λειτουργικαὶ) ἑνὸς ἀντικειμένου συμβάλλουν εἰς τὸ νὰ προσδιορίσουν τὴν ὠφελιμότητά του ἢ τὴν ἀξίαν χρήσεως. Ἡ ἀξία χρήσεως ἑνὸς ἀντικειμένου ἐν συγκρίσει ἑνὸς ἄλλου μὲ βάσιν διαλεκτοῦ ἀντικειμένου, ἐκτιμᾶται, μὲ ἴσην παραγωγὴν, ἀναλόγως τῆς παρούσης ἀξίας τῶν οἰκονομιῶν τῶν παρεχομένων παρὰ τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ μελετηθέντος ἀντικειμένου ἐν σχέσει μὲ τὴν βάσιν. Ὁ ὅρισμός οὗτος δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς βάσις ἐκτιμήσεως τῶν ἡδονιστικῶν ποιότητων, ἂν οὐχὶ καὶ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀκριβὲς κριτήριον.

Αἱ ἔννοιαι τῆς **ποιότητος** τῆς παραγωγικότητος μιᾶς ἐπιχειρήσεως ἢ βιομηχανίας, μία βελτίωσις τῆς ποιότητος (τεχνικὴ ἢ ἡδονιστικὴ) ἀφομοιοῦται οἰκονομικῶς μὲ μίαν ἀύξισιν τῆς ποσότητος. Μὲ τὴν ἰδίαν δαπάνην καὶ μὲ ποσότητα σταθερὰν τοῦ προϊόντος, μία βελτίωσις τῆς ποιότητος αὐξάνει τὸν δείκτην τῆς παραγωγικότητος.

β) Ἄφ' ἑτέρου, ἡ παραγωγικότης κάθε ἐπιχειρήσεως ἐπηρεάζεται ἰσχυρῶς ἀπὸ τὴν τεχνικὴν ποιότητα τῶν χρησιμοποιουμένων ἀγαθῶν ὡς συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς.

Συνάγεται λοιπὸν ἀπὸ τὰς ὡς ἄνω παρατηρήσεις ὅτι ἡ ἔρευνα βελτιώσεως τῆς ποιότητος ἑνὸς προϊόντος εὐρίσκει τὸ **οἰκονομικόν της σύννορον** ὅταν ἡ ἐπιτευξὶς μιᾶς ἀνωτάτης ποιότητος δὲν θὰ ἐπέφερε κέρδος ἱκανοποιητικὸν διὰ τὴν ἰσοφαρίσιν τὸ συμπλήρωμα τῆς δαπάνης.

Ἡ παρατήρησις αὕτη μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὸ νὰ ἐξάγωμεν τὴν ἔννοιαν «ποιότητος ἀρχετή».

Βλέπε : **παραγωγικότης—κανονικοποίησις.**

1,6 — Ἡ ἀποδοτικότητα

Ἡ ἔννοια τῆς ἀποδοτικότητος συνδέεται μὲ τὴν ἰδέαν τοῦ οἰκονομικοῦ ἰσοζυγίου, ἰδιαιτέρως, τὸ **κατώφλιον τῆς ἀποδοτικότητος** μιᾶς ἐπενδύσεως προσδιορίζεται διὰ τῆς ἀντιπαραστάσεως τοῦ συμπληρωματικοῦ κόστους τὸ ὅποῖον ἐπιφέρει καὶ τὴν οἰκονομίαν πού ἐπιτρέπει. Δυνάμεθα νὰ προσ-

διωρίσωμεν τὴν μείζονα ἢ ἐλάσσονα ἀποδοτικότητα προσδιορίζοντες μὲ ἓνα οἶον· δῆποτε τρόπον τὴν ἀπόκλισιν μεταξὺ τῆς πραγματικῆς καταστάσεως καὶ τοῦ κατοφλίου τῆς ἀποδοτικότητος.

Εἶναι ἀρκετὰ ἐνδιαφέρον νὰ καθωρίσωμεν τὴν ὑπάρχουσαν σχέσιν μεταξὺ τῆς παραγωγικότητος μιᾶς ἐπιχειρήσεως λαμβανομένης ἐν τῷ συνόλῳ.

Ὅσον περισσότερον αἱ τιμαὶ τῶν συντελεστῶν καὶ τῶν προϊόντων παραμένουν σταθεραὶ, ἢ ἀποδοτικότης καὶ ἡ ὀλικὴ παραγωγικότης τῶν συντελεστῶν ἐξελλίσσονται κατὰ τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν, ἢ ἀνέρχονται ἢ κατέρχονται. Πράγματι μὲ τὴν ὑπόθεσιν ὅτι αἱ τιμαὶ παραμένουν ἀμετάβλητοι, κάθε οἰκονομία τῶν μέσων, δηλαδὴ ὅλη ἢ αὐξήσις τῆς ὀλικῆς παραγωγῆς ἐκδηλοῦται διὰ μιᾶς βελτιώσεως τῆς ἀποδοτικότητος τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἀντιθέτως, ἡ σχέσις μεταξὺ ἀποδοτικότητος καὶ παραγωγικότητος παύει ἀπὸ τοῦ νὰ ἐλέγχεται, ἐὰν, κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐξελίξεως τῆς ἐπιχειρήσεως, ἡ διάρθρωσις τῶν τιμῶν ἀλλάξει. Π.χ., μία αὐξήσις τῶν τιμῶν τῶν προϊόντων συνδυαζομένη μὲ μίαν ἐλάττωσιν τῶν τιμῶν τῶν συντελεστῶν δύναται νὰ προκαλέσῃ μίαν αὐξήσιν τῆς ἀποδοτικότητος, καὶ ἂν ἀκόμη ἡ ὀλικὴ παραγωγή καταπέσῃ ταυτοχρόνως.

Ἀντιστρόφως, μία βελτιώσις τῆς παραγωγικότητος δύναται, ἐὰν αἱ τιμαὶ ποικίλλουν ἀντιθέτως, νὰ συμπέσῃ μὲ μίαν πτώσιν τῆς ἀποδοτικότητος.

Ἐν περιλήψει, μεταξὺ τῆς παραγωγικότητος ἣτις εἶναι τεχνικὴ ἔννοια καὶ τῆς ἀποδοτικότητος ἔννοια οἰκονομικὴ, ὑπάρχουν ἐκδηλοὶ συγγένειαι ὅπως δυνάμεθα νὰ τὸ ἴδωμεν εἰς τὴν ἔκφρασιν «κατώφλιον τῆς ἀποδοτικότητος μιᾶς ἐπενδύσεως». ἂν αἱ συγγένειαι δύνανται νὰ διαταραχθοῦν διὰ μεταβολῶν τῶν τιμῶν τόσον εἰς τοὺς συντελεστὰς ὅσον καὶ εἰς τὰ προϊόντα. Ἡ κίνησις τῶν τιμῶν δύναται νὰ εἶναι τοιαύτη ὥστε ἡ παραγωγικότης καὶ ἡ ἀποδοτικότης, ἀντὶ νὰ ἐξελιχθῇ κατὰ τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν ποικίλλει ἀντιθέτως ἢ μία τῆς ἄλλης.

Βλέπε : *παραγωγικότητος*.

II

Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΟΣ

2,0 — Πρόλογος

Αἱ διὰ τὴν αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς ἐφαρμοζόμεναι μέθοδοι καταφεύγουν εἰς πολυαριθμοὺς τεχνικὰς ἀλληλοεξαρτωμένας, αἱ μὲν ἀπὸ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, αἱ δὲ ἀπὸ τὰς ἀνθρωπίνους τοιαύτας (οἰκονομία, κοινωνιολογία, ψυχολογία).

Ἐπὶ μακρὸν διάστημα, ἡ προσοχὴ τοῦ κόσμου περιστράφη ἐπὶ τῶν φυσικῶν συντελεστῶν καὶ ὑπῆρχε τάσις ὅπως δοθῇ ἡ πρώτη θέσις εἰς τὴν ἐξάρτησιν καὶ εἰς τὴν μηχανοποίησιν.

Αἱ ἰδέαι αὗται ὑπέστησαν ἐξέλιξιν. Σήμερον ἀνεγνωρίσθη ὅτι ἡ ἀνύψωσις τῆς παραγωγικότητος ἐξαρτᾶται, ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὑλικῶν μέσων μὲ μεγάλην ἀπόδοσιν, ἀλλὰ ἀκόμη — καὶ πρὸ παντός — ἀπὸ τὸν τρόπον μεθ' οὗ τὰ μέσα ταῦτα χρησιμοποιοῦνται εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις.

Ἐκ περισσοῦ ἐδόθη αὐξουσα προσοχὴ εἰς τοὺς γενικοὺς μηχανισμοὺς τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς (φορολογικὸν σύστημα, πίστωσης κ.τ.λ.) καὶ κυρίως εἰς

τοὺς μηχανισμοὺς τῆς ἀγορᾶς οἵτινες καθορίζουν τὴν ἴδρυσιν ἀρμονικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν ἐπιχειρήσεων, τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν καταναλωτῶν, τὴν ποιτικὴν χρησιμοποίησιν τῶν παραγωγικῶν μέσων, τὴν πλήρη χρησιμοποίησιν τῶν ἀνθρωπίνων ἀξιῶν.

Αἱ παρατηρήσεις αὗται, μᾶς ὀδηγοῦν εἰς μίαν ἀνακαινισθεῖσαν ἀντίληψιν τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς ἣτις ἐπιφέρει τὴν συντονισμένην μεταχείρισιν τῶν ἐδικῶν τεχνικῶν μέσων τῆς παραγωγικότητος ἐπὶ τῇ προούψει οἰκονομικῆς ἐπεκτάσεως.

Ἐπενθυμίζομεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὅτι ἡ ἐπέκτασις, αὐτὴ καθ' ἑαυτή, παράγει εἰς εὐρείαν κλίμακα τὰς προόδους τῆς παραγωγικότητος.

Αἱ προγενέστεραι παρατηρήσεις μᾶς ὀδηγοῦν εἰς τὸ νὰ καθορίσωμεν τὴν ἔννοιαν τῶν τεσσάρων γενικῶν ὄρων, συχνάκις χρησιμοποιουμένων εἰς τὴν τεχνικὴν βελτιώσεως τῆς παραγωγικότητος.

- Τὴν ὀργάνωσιν (ἐπιστημονικὴ, ὀρθολογιστικὴ).
- Τὸν ὀρθολογισμόν.
- Τὴν κανονικότητα καὶ τὴν κανονικοποίησιν.

2,1—Ἡ ὀργάνωσις (ἐπιστημονικὴ, ὀρθολογιστικὴ)

Ἡ λέξις «ὀργάνωσις» μὴ ἀκολουθουμένη ἀπὸ ἄλλην ἐπωνυμίαν, ἄλλον προσόν, σημαίνει τὴν τέχνην τῆς «διαθέσεως μελῶν ἐνὸς σώματος διὰ τὰ λειτουργήματα δι' ἃ προορίζεται» (Λεξικὸν τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, λέξις: organisation).

«**Ἐπιστημονικὴ ὀργάνωσις**» εἶναι ἡ εὐρεία μετάφρασις τοῦ ἀγγλοσαξωνικοῦ ὄρου «scientific management» ὅστις εἰσῆχθη, περὶ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος, ἀπὸ τὸν διάσημον ἀμερικανὸν μηχανικὸν F. W. Taylor. Βλέπε κυρίως τὸ ἔργον τοῦ Taylor μετὰ πρόλογον τοῦ κ. Henri le Chatelier «Ἀρχαὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ὀργανώσεως» (ἔκδοσις Dunod—1928).

Ἡ ἐπιστημονικὴ ὀργάνωσις τῆς ἐργασίας δύναται νὰ καθορισθῇ ὡς ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐργασίας μετὰ σκοπὸν ὅπως βελτιωθῇ συστηματικῶς ἡ παραγωγικότης.

Ἐφαρμόζοντες τὴν ἐπιστημονικὴν μέθοδον εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐργασίας εἶναι τὸ ἴδιον ὡσεὶ νὰ υἰοθετήσωμεν τὸ διανοητικὸν βᾶδιμα τοῦ ἐπιστήμονος ὅστις διαδοχικῶς :

1) **Παρατηρεῖ** τὰ γεγονότα (κριτικὴ ἀνάλυσις τοῦ τρόπου μεθ' οὗ γίνεται τὴν ἔργασίαν). 2) **Ἐπιξεργάζεται** μίαν ὑπόθεσιν (θεωρητικὴν ὀπτασίαν τοῦ τί δέον γενέσθαι διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως, ἐφευρέσεως μιᾶς νέας μεθόδου). 3) **πειραματίζεται** διὰ τὴν ἐξακριβώσιν τὴν ὑπόθεσιν (εἰσαγωγή τῆς νέας μεθόδου μέσα εἰς ἕνα πειραματικὸν πλαίσιον καὶ τελειοποίησις τῆς μεθόδου ἐντὸς τοῦ πλαισίου τούτου, πρωτοῦ αὐτῆ γενικευθῆ).

Ἡ ἐπιστημονικὴ ὀργάνωσις τῆς ἐργασίας εἶναι ἐφαρμοστέα ἢ εἰς μίαν ἰδιωτικὴν ἐργασίαν, εἰς ὁμάδα (π.χ. ἐργαστήριον), ἢ εἰς τὴν συλλογικὴν ἐργασίαν ἐνὸς ἰδρύματος, μιᾶς ἐπιχειρήσεως, ἢ ἀκόμη ἐντὸς συγκροτήματος, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥτιον σημαντικοῦ, ἐπιχειρήσεως, τέλοσ εἰς ἕνα ἔθνος ἢ ὁμάδα ἐθνῶν. Ἐὰν φθάσωμεν ἔτι ὑψηλότερον θὰ ἀσπασθῶμεν τὴν ἰδέαν ἣτις ἐρρίφθη κάποτε «περὶ ἐπιστημονικῆς ὀργανώσεως τῆς ἀνθρωπότητος» (Ρενάν).

Ἡ ὀρθολογιστικὴ ὀργάνωσις εἶναι πρακτικῶς συνώνυμος μετὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ὀργάνωσιν.

2,2 — Ἡ ὀρθολογιστικότης

Κατὰ τὴν οἰκονομικὴν ἔννοιαν, ἡ λέξις ὀρθολογιστικότης φανερώνει τὸ σύνολον τῶν ὀρθολογιστικῶν μεθόδων αἵτινες μᾶς ἐπιτρέπουσι νὰ συνδυάσωμεν μετὰ τὸν οἰκονομικώτερον τρόπον τὰ εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν μέσα διὰ νὰ ἐπωφεληθῶμεν τῶν μεγίστων ἀποτελεσμάτων χρησίμων εἰς τὴν κοινωνίαν. Οὕτω, καθωριζομένης τῆς ὀρθολογιστικότητος, αὕτη σημαίνει τὴν κατ' ἐξοχὴν τεχνικὴν τῆς παραγωγικότητος.

2,21 - Ἱστορία τῆς λέξεως

Ἡ χρῆσις τῆς λέξεως ταύτης, μετὰ τὴν ἔννοιαν ἣτις μᾶς ἀπασχολεῖ, φαίνεται, ὅτι ἐκ πρώτης ὄψεως ἐνεκαινιάσθη ἐν Γερμανίᾳ κατὰ τὸ 1925. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἡ γερμανικὴ οἰκονομία ἐξήρχετο ἀπὸ μίαν μακρὰν περίοδον ταραχῶν καὶ οἱ οἰκονομολόγοι ἐζήτουν μίαν σύγχρονον διατύπωσιν ἀνορθώσεως βασιζομένην ἐπὶ τῆς συνειδητῆς καὶ συστηματικῆς ἐρευνῆς τῆς παραγωγικότητος ἐντὸς τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας.

Ἡ λέξις Rationalisierung (τὴν ὁποίαν οἱ Γάλλοι μεταφράζουσι διὰ τῆς λέξεως rationalisation καὶ ἡμεῖς δυνάμεθα νὰ μεταφράσωμεν διὰ τῆς λέξεως ὀρθολογιστικότης) ἐθεσπίσθη ὡς σημαία προπαγάνδας. (Βλέπε κυρίως τόμον τῆς Gazette de Francfort, ἣτις συγκεντρώνει σειρὰν ἀρθρῶν δημοσιευθέντων ἐπὶ τοῦ θέματος μεταξύ Αὐγούστου καὶ Δεκεμβρίου 1926).

Εἰς τὴν Γαλλίαν, ὁ κ. André Fœurgeaud, καθηγητὴς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν Παρισίων, ἀφιέρωσε τὸ 1929 διὰ τὴν ὀρθολογιστικότητα ἔργον τιλοφορούμενον : «Ἡ ὀρθολογιστικότης» (ἔκδοσις Payot). Μεταξὺ, 1929 καὶ 1939, ἀφθονος φιλολογία ὑπεγράμμισε τὰς πολιτικωνομικὰς φάσεις τοῦ νέου τούτου θέματος διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Βλέπε κυρίως : Charles Roy «Ἡ γερμανικὴ διατύπωσις τῆς ὀρθολογιστικῆς παραγωγῆς εἰς τὴν βιομηχανίαν, ὀρθολογιστικὴ ἐναντίον τοῦ Μαρξισμού» (Alcan 1929) : Jean Hénous «Ἡ ἔρις πέριξ τῆς ὀρθολογιστικότητος» (Γενικὸν βιβλιοπωλεῖον Δικαίου, 1935). Jean Coutrot «Πῶς θὰ ζήσωμεν», «Ὁ οἰκονομικὸς οὐμανισμὸς», Hyacinthe Dubreuil «Ἐποδείγματα», «Νέα ὑποδείγματα», «Τὸ παράδειγμα τοῦ Βατ'ᾶ» ὅλη αὕτη ἡ φιλολογία περιστρέφετο πέριξ τῶν ἐρευνῶν, τῶν συζητήσεων, τῶν ἀμφισβητήσεων ὅπως καὶ ἡ σύγχρονος ἐκστρατεία διὰ τὴν παραγωγικότητα, λόγῳ τοῦ δευτέρου πολέμου, ἔχει σήμερον τεθῆ εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν συζητήσεων.

2,22 — Ὀρθολογιστικότης καὶ ὀργάνωσις

Ἀρμόζει ἄραγε νὰ ἀναγνωρίσωμεν διαφορητικὰς ἐννοίας εἰς τὰς λέξεις ὀρθολογιστικότης καὶ ὀργάνωσις (τῆς τελευταίας ταύτης λαμβανομένης ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς «ἐπιστημονικῆς» ὀργάνωσεως ἢ «ὀρθολογιστικῆς») :

Ἡ ἀπάντησις εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ποικίλλει ἀναλόγως ἐὰν κατὰ πόσον

αί λέξεις αὗται ἐφαρμόζονται εἰς μίαν μονάδα παραγωγῆς (ἐργοστάσιον, ἐπιχείρησιν) ἢ εἰς εὐρύτεραν οἰκονομικὴν μονάδα (ἐπάγγελμα, ἀγοράν, γενικὴν οἰκονομίαν μιᾶς χώρας).

Εἰς τὴν κλίμακα μιᾶς μονάδος παραγωγῆς (ἐργαστήριον, ἐπιχειρήσεις) ὀργανώσεις καὶ ὀρθολογιστικότης ἔχουν περίπου τὴν ἰδίαν ἔννοιαν, διότι ὁ σκοπὸς τῆς ὀργανώσεως εἶναι γενικῶς ἡ ἐπιτυχία περισσοτέρων κερδῶν διὰ περισσοτέρας παραγωγικότητος.

Ἐφαρμοζομένη εἰς εὐρύτερα σύνολα (ἐπάγγελμα, ἀγορά, γενικὴ οἰκονομία), ἡ ὀργάνωσις δὲν ἔχει ἀναγκαίως τὸν αὐτὸν χαρακτήρα· δύναται νὰ ἐπιδιώξῃ σκοποὺς ἐντελῶς διαφορετικοὺς ἢ ἡ παραγωγικότητος. Π.χ. ἡ ὀργάνωσις μιᾶς ἀγορᾶς δύναται νὰ ἔχῃ ὡς σκοπὸν νὰ παλαίσῃ ἐναντίον μιᾶς ἀσταθείας (ἐλλείψις ἢ κακὴ πώλησις) ἢ νὰ αὐξήσῃ τὰ κέρδη δημιουργοῦσα τὴν σπάνιν; Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον θὰ χρησιμοποιήσωμεν μεθόδους ὡς π.χ. τὴν διανομὴν τῶν μερίδων εἰς τοὺς καταναλωτὰς (ἐν περιπτώσει ἐλλείψεως) ἢ συνδυασμένους περιορισμοὺς τῆς παραγωγῆς (ἐν περιπτώσει κακῆς πωλήσεως) τοιαῦτα μέτρα δὲν προσανατολίζονται φανερῶς πρὸς βελτίωσιν τῆς παραγωγικότητος. Δύνανται μάλιστα νὰ ἀποβοῦν ἐναντία αὐτῆς.

Ἐπὶ ὅμως ἐν ὄψει μίᾳ ἄλλῃ ἀντίληψις τῆς ὀργανώσεως τῆς ἀγορᾶς, ἣτις συνίσταται εἰς τὸ νὰ διευκολύνῃ διὰ τῆς συστηματικῆς πληροφoρίας τὴν ἐπαφὴν τοῦ προμηθευτοῦ μετὰ τὸν πελάτην, διὰ νὰ ἀποφευχθοῦν δαπανηραὶ ἔρευναι, ἀγοραὶ ἀνωφελεῖς, παραγωγαὶ τμηματικαὶ καὶ κακῶς προσαρμοζόμεναι μετὰ τὰς ἀνάγκας.

Ἡ μορφή αὕτη τῆς ὀργανώσεως ἀποτελεῖ μίαν **ὀρθολογιστικότητα** μετὰ τὴν πλήρη ἔννοιαν τοῦ ὅρου, διότι τείνει εἰς τὸ νὰ ἀπομακρύνῃ τὰς σπατάλας ἐντὸς τῆς γενικῆς οἰκονομίας καὶ νὰ βελτιώσῃ διὰ τοῦτο τὴν **παραγωγικότητα τῆς ἀγορᾶς**.

2,23 - Ὀρθολογιστικότης ἐσωτερικὴ καὶ ὀρθολογιστικότης ἐξωτερικὴ

Ἡ ὀρθολογιστικότης δύναται νὰ ἐξασκηθῇ εἰς διάφορα ἐπίπεδα. Κινητοποιεῖ διαφόρους μηχανισμοὺς ἀναλογίας τοῦ ἂν κατὰ πόσον ἐφαρμόζεται εἰς μίαν μονάδα παραγωγῆς ἢ εἰς σύνολον εὐρύτερον. Ἡ παρατήρησις αὕτη ἐπιτρέπει νὰ διακρύνωμεν **ἀναλόγως τοῦ δώματος ἐφαρμογῆς τὴν ἐσωτερικὴν ὀρθολογιστικότητα καὶ τὴν ἐξωτερικὴν τοιαύτην**.

Ἡ **ἐσωτερικὴ ὀρθολογιστικότης** εἶναι ἡ ἐξασκουμένη μετὰ τὴν κλίμακα μονάδος παραγωγῆς (ἐργοστάσιον, ἴδρυμα, ἐπιχειρήσεις) δυνάμει πράξεων αἰτινες ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐπιχειρήσεως βοηθημένου παρὰ τοῦ προσωπικοῦ του. Εἶναι τὸ ἐκ παραδόσεως δῶμα τῆς ἐπιστημονικῆς ὀργανώσεως τῶν ἐπιχειρήσεων (μελέτη τοῦ χρόνου καὶ τῶν κινήσεων, κατὰστρωσις σχεδίου, ἀπλοποιήσις τῆς ἐργασίας, βιομηχανικὴ λογιστικὴ, μέθοδοι διευθύνσεως, ἀνθρώπινα καὶ σχέσεις κτλ.).

Ἡ **ἐξωτερικὴ ὀρθολογιστικότης** ὑποθέτει ὀργάνωσιν τοῦ περιβάλλοντος ἐντὸς τῆς ὁποίας αἱ ἐπιχειρήσεις ἐξελίσσονται καὶ εἰδικῶς αἱ τῆς ἀγορᾶς: Χρησιμοποιεῖ μέσα τὰ ὁποῖα ὑπερβαίνουν τὰς δυνατότητας τῶν ἀτομικῶν ἐπιχειρηματιῶν καὶ αἱ ὁποῖα ἀπαιτοῦν γενικὴν ἢ συλλογικὴν δρᾶσιν.

Αὐτὸ εἶναι μία ἐκ τῶν μεθόδων τῆς *τεχνικῆς ταύτης ὀρθολογιστικότητος τῶν ἀγορῶν ἧτις μεταχειρίζεται* :

α') Τὴν ἐπιστημονικὴν μελέτην, εἰς μικτὰ συγκροτήματα παραγωγῶν, διανομῶν καὶ καταναλωτῶν, πρῶτον διὰ τὰς ποιοτικὰς καὶ ποσοτικὰς ἀνάγκας τῆς καταναλώσεως (συλλογικαὶ μελέται τῆς ἀγορᾶς), ἀκολούθως δὲ αὐτὰ ταῦτα τὰ προϊόντα διὰ τὰ ἐπακολουθήσῃ καλλιτέρα προσαρμογῇ αὐτῶν μετὰ τὴν οἰκονομίαν χρησιμοποίησεως (τῆς κανονικοποιήσεως τῶν προϊόντων οὔσης μιᾶς ἐκ τῶν συνεπειῶν τῶν μελετῶν τούτων).

β') Τὴν ὀρθολογιστικότητα τῶν συστημάτων πληροφοριῶν τῶν ἀγοραστῶν (εὐρευτήρια, καταλόγους, ἐκθέσεις).

γ') Τὴν ἔνωσιν μερικῶν ἀγορῶν.

Καθ' ὃν χρόνον τὰ μέτρα ταῦτα αὐξάνουν τὴν παραγωγικότητα τῆς ἀγορᾶς (ἔξοικονομοῦντες τὰς ἐρεῦνας) καὶ τῶν ἀγορῶν (αἵτινες ἐπιτρέπουν καλλιτέραν διαλογίην) εὐνοοῦν τὴν βελτίωσιν τῆς παραγωγικότητος εἰς αὐτὰς ταύτας τὰς μονάδας παραγωγῆς (διότι δημιουργοῦν καταλλήλους συνθήκας εἰδικοποιήσεως, καὶ εὐρύνουσιν σειρῶν κατασκευῆς κ.τ.λ.). Οὕτω λοιπόν, ἡ ἐσωτερικὴ ὀρθολογιστικότης φαίνεται ἔξαρτωμένη εἰς μέγαν βαθμὸν ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν ὀρθολογιστικότητα.

2.24 - Ὁρθολογιστικότης τῶν μεθόδων, τῶν διαρθρώσεων καὶ τῶν προϊόντων

Εἶναι καλὸν νὰ ἀντιμετωπίσωμεν μίαν ἄλλην ταξινομήσιν τῶν πράξεων τῆς ὀρθολογιστικότητος ἀναλόγως τοῦ ἀντικειμένου αὐτῶν : *μεθόδους*, διαρθρώσεις καὶ προϊόντα.

α') Ἡ ὀρθολογιστικότης τῶν *μεθόδων* εἶναι τὸ κλασσικὸν πεδίον τῶν μελετῶν τῆς ἐπιστημονικῆς ὀργανώσεως τῆς ἐργασίας. Κάθε ὀρθολογιστικότης ἐσωτερικὴ ἢ ἐξωτερικὴ, ὑποθέτει κατ' ὄρχας τὴν τελειοποίησιν μεθόδων ἐργασιῶν ἀποδοτικῶν.

β') Ἡ ὀρθολογιστικότης τῶν *διαρθρώσεων* ἐπιφέρει τὴν ἔρευναν *τῶν κλιμάκων πράξεων* τῶν πλέον ἀποδοτικῶν, *διαστάσεις* περισσότερον οἰκονομικὰς (ἰδρυμάτων καὶ ἐπιχειρήσεων), *τοπίκην* καλλιτέραν, *εἰδικοποιήσεις* εὐνοϊκώτερας καὶ πλήρη χρησιμοποίησιν τῆς *περιεκτικότητος τῆς παραγωγῆς*.

Αἱ γενικαὶ συνθήκαι ὑφ' ἃς ἐξαρτᾶται ἡ ὀρθολογιστικότης αὕτη, εἶναι :

1) Ἐπὶ τοῦ σχεδίου μελετῶν, ἢ ἀνάπτυξις *τοῦ οἰκονομικοῦ ὑπολογισμοῦ* ἐντὸς τοῦ ἐπαγγελματικοῦ πλαισίου, μετὰ σκοπὸν ὅπως προσδιορισθῇ ἡ ἐπιρροὴ τῶν διαφορῶν διαρθρωτικῶν συντελεστῶν ἐπὶ τοῦ κόστους παραγωγῆς.

2) Διὰ τὴν *ἐφαρμογὴν, τὴν ὀρθολογιστικότητα τῶν ἀγορῶν*, τὴν ἀνάπτυξιν *κοινῶν προσπαθειῶν* ἐρευνῶν, ἀγορᾶς ἢ πωλήσεως κ.τ.λ.

3) Ἡ ὀρθολογιστικότης τῶν *προϊόντων* μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἐκ νέου ἐξέτασιν τῆς *ιδέας* οὕτως ὥστε νὰ γίνουσι οἰκονομικώτερα κατὰ τὴν κατασκευῆν των, τὴν διανομὴν καὶ τὴν χρησιμοποίησιν. Περιλαμβάνει μεθόδους ὅπως, π.χ. τὴν ἐπιστημονικὴν μελέτην τῶν *χαρακτηριστικῶν* τοῦ σχήματος, ὕλικου, μεθόδων κατασκευῆς, («Industrial design») καὶ ἀπλοποίησιν τῶν κατασκευαζομένων ὑποδειγμάτων.

Ὁρθολογιστικότης καὶ ἀνθρωπισμὸς

Ἡ ὀρθολογιστικότης ὡς τεχνικὴ τῆς παραγωγικότητος πρὸς ἐξυπηρέτησιν

τῆς γενικῆς οἰκονομίας, δὲν ἠδύνατο νὰ παραγνωρίσῃ τὸν ἀνθρώπινον ρόλον τοῦ ὁποίου ἡ πεφωτισμένη ταυτόχροнос προσκόλλησις ὡς παραγωγῆς καὶ καταναλωτοῦ, εἶναι ἐγγύθις τῆς ἐπιτυχίας τῶν παρ' αὐτοῦ καταβληθεισῶν προσπαθειῶν διὰ μίαν καλυτέραν παραγωγικότητα τῆς γενικῆς οἰκονομίας. Δι' αὐτὸ ἐδόθη αὐξουσα σημασία ἐκ μέρους τῶν δογμάτων τῆς ὀρθολογιστικότητος εἰς τὸν ἀνθρώπινον συντελεστὴν ὁ ὁποῖος συναντᾶται τοιουτοτρόπως μὲ τὰς θεμελιώδεις μερίμνας τῶν ἀνθρωπιστῶν.

Ἐπὶ τοῦ **ἐπιχειρηματικοῦ ἐπιπέδου** συμφωνοῦν ὅλοι σήμερον καὶ ἀναγνωρίζουν ὅτι ἡ βελτίωσις τῆς παραγωγικότητος ὀφείλει νὰ ἀναζητηθῇ, οὐχὶ διὰ τῆς ἐντάσεως τῆς ἐργασίας φορέως «καταχθονίων ρυθμῶν» ἀλλὰ διὰ μιᾶς καλυτέρας οἰκονομίας τῶν πράξεων, καθορίζοντας τὰ ἐργαλεῖα καὶ τὰς καταλληλοτέρας μεθόδους πρὸς **χρησιμοποίησιν τῶν ἀνθρωπίνων προσόντων**, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὸ ἀνώτατον ἐπίπεδον παραγωγῆς **μὲ ὀλιγωτέραν δαπάνην ἀνθρωπίνης ἐνεργείας** (νευρικῆς ἢ μυϊκῆς).

Ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς **γενικῆς οἰκονομίας**, ἡ ὀρθολογιστικότης ἐμφανίζεται ὡς **ἔργον κοινωνικὸν** τὸ ὁποῖον συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἐφραδιάζῃ τὸ σύνολον τῶν ἀνθρώπων διὰ μέσων κατὰ τὸ ἐλάχιστον δαπανηρῶν. «Μία βελτίωσις μεθόδου, γράφει ὁ André Fourgeaud δὲν εἶναι παρὰ μία ὀρθολογιστικότης ἡ ὁποία ἔχει εὐνοϊκὸν ἀντίκτυπον εἰς ὅλην τὴν οἰκονομίαν, δηλαδὴ εἶναι ἐπικερδῆς ὄχι μόνον εἰς τὸν ἐπιχειρηματίαν ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν **ἐργάτην** καὶ εἰς τὸν **καταναλωτήν**».

Αἱ παρατηρήσεις αὗται ἐξηγοῦν τὸ ἐνδιαφέρον τὸ ὁποῖον ἀποδίδομεν ἐπὶ πλεόν καὶ πλεόν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν κοινωνικο-οἰκονομικῶν τεχνικῶν νέων: ἀνατροφή καὶ κατατόπισις τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν καταναλωτῶν ἐπὶ τῶν ἀντικειμενικῶν σκοπῶν καὶ τῶν μεθόδων τῆς παραγωγικότητος (ἐπιστήμη τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων, industrial relations, public relations): συμμετοχὴ ἐνδιαφέροντος τοῦ προσωπικοῦ τῶν ἐπιχειρήσεων εἰς τοὺς καρποὺς τῆς παραγωγικότητος (συστήματα ὑποβολῶν, δῶρα ἐπὶ τῆς παραγωγικότητος) βελτίωσις τῶν συνδέσμων μεταξὺ τῆς παραγωγῆς, διανομὴ καὶ κατανάλωσις καὶ συμμετοχὴ τῶν καταναλωτῶν εἰς τὰ κέρδη τῆς οἰκονομικῆς προόδου (ὀρθολογιστικότης τῶν ἀγορῶν).

Ὁ ὅρος τοῦ οἰκονομικοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἐσφυρηλατήθη τὸ 1937 παρὰ τοῦ μηχανικοῦ Jean Coutrot διὰ νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν γραμμὴν ταύτην τῶν ἐρευνῶν ἧτις προορίζεται διὰ νὰ θέσῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνθρώπου τὰς ἰδέας τῆς ὀρθολογιστικότητος καὶ τῆς παραγωγικότητος ἐπὶ τῇ προύψει βιθμιαίου προοδευτικοῦ πολιτισμοῦ.

2,3—Ἡ κανονικότης

Ἡ λέξις «**κανονικότης**» καλύπτει ἐν σύνολον **συλλογικῆς τεχνικῆς** ἐμπνεομένης, διὰ συμφωνιῶν μεταξὺ παραγωγῶν, τῶν ἐχόντων δικαιώματα χρήσεως καὶ ἄλλων ἐνδιαφερομένων, τοὺς ὁρισμούς, τὰ χαρακτηριστικά, τὰς διαστάσεις, ποιότητας, μεθόδους δοκιμῆς, κανόνας χρήσεως, διάφορα ἀντικείμενα καὶ ἀκολούθως διὰ νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς οὕτω πραγματοποιηθείσας συμφωνίας.

Ἡ κανονικότης εἶναι ὁ κλάδος τῆς ὀρθολογιστικότητος ὅστις συνίσταται εἰς τὸ νὰ προσδιορίσῃ τοὺς κανόνας, δηλαδὴ νὰ καθορίσῃ εἰδικῶς τὰ ἀντικεί-

μενα τῶν ὀρθολογιστικῶν κριτηρίων διὰ τὴν πραγματοποίησιν τὴν ἀνωτάτην κατὰ τὸ δυνατόν παραγωγικότητα εἰς τὴν παραγωγὴν, τὴν διανομὴν καὶ τὴν χρησιμοποίησιν.

Ἡ κανονικότης ἐφαρμόζεται συνθηθέστερον εἰς τὰ προϊόντα (βιομηχανικά καὶ γεωργικά). Δύναται ὅμως νὰ ἐπεκταθῇ εἰς τὸ δῶμα τῶν *μεθόδων* (κανόνες ἐπιχειρηματικοὶ) ἀκόμη δὲ καὶ τῶν *διαρθρώσεων* (ἕνα ἐργοστάσιον π.χ. δύναται νὰ θεωρηθῇ σύμφωνον μὲ τὸν κανόνα ὅταν τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν διαστάσεων, τῆς εἰδικεύσεως, τῆς κατατοπίσεως τοῦ ἐπιτρέπουν νὰ φθάσῃ τὴν μεγαλύτεραν δυνατὴν παραγωγικότητα). Ἡ ἀρχὴ τῆς κανονικότητος εἶναι ἀκόμη ἐφαρμοστέα εἰς τὰ *κοινὰ ἐργαλεῖα* (ὄργανα) τῆς γενικῆς οἰκονομίας καὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ὅπως π.χ. τὰ συστήματα τῆς ἀριθμοποιήσεως καὶ τοῦ μέτρου, αἱ γλῶσσαι, οἱ κανόνες δικαίου.

Ποῖα συστατικά στοιχεῖα ἀποτελοῦν τὴν κανονικότητα ; Εἰς τὸ περὶ τοῦ θέματος τούτου ἔργον τοῦ κ. Jacques Mailly. Ἡ «κανονικότης (Dunod, 1946) ὁ συγγραφεὺς ὑπενθυμίζει τὸν κλασσικὸν τοῦτον ὄρισμόν «κανονικοποιῶ σημαίνει, ἀπλοποιῶ, ἐνώνω, καθορίζω εἰδικῶς».

Ἡ κανονικότης συνίσταται λοιπόν : «εἰς τὴν κατάργησιν τῶν ἀνωφελῶν κατασκευῶν ἢ διπλῆς χρήσεως καὶ εἰς τὴν διατήρησιν κατὰ τὸ δυνατόν ὡς προνομιούχων κατασκευῶν τῶν ἀνεγνωρισμένων καὶ πλέον ἀναγκαίων καὶ καλυτέρων εἶναι ἡ *ἀπλοποιήσις*, ἀπλοποιήσις «εἰς τὴν λήψιν ὅλων τῶν ἀναγκαίων μέτρων διὰ τὴν παραγωγὴν κατασκευασμάτων ἐναλλαξίμων : αὐτὸ εἶναι ἡ ἐνοποιήσις. «εἰς τὸ ὄρισμόν τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ τῶν ἐτοιμῶν ἤδη προϊόντων διὰ νὰ ἀποφύγωμεν κάθε λάθος περὶ τῆς ταυτότητος αὐτῶν. Ἡ συνιαιτίσις αὕτη μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὸν κανονισμόν τῆς ὀρολογίας, εἰς τὴν ὀνοματολογίαν τῶν προϊόντων» ἐπιφέρει ἐπίσης τὸν καθορισμόν τῶν μεθόδων καὶ τῶν δοκιμῶν ἐλέγχου τὰ ὁποῖα προσδιορίζουν ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας τὰς ποιότητας τῶν προϊόντων· αὐτὸ λέγεται *εἰδίκευσις*.

Ἀπὸ τὰς γραμμὰς αὐτὰς συνάγομεν ὅτι ἡ κεντρικὴ ἐπιχείρησις τῆς κανονικότητος εἶναι ἡ εἰδίκευσις. Ἡ κανονικότης δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο εἰμὴ μιὰ ὀρθολογιστικὴ εἰδίκευσις, ἐπιστημονικὴ τῶν ἀντικειμένων. Οἱ δύο ἄλλοι παράγοντες τοὺς ὁποίους ἀνεφέραμεν, ἡ ἀπλοποιήσις (ἣτις συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἀπομακρύνωμεν τὰς ἀδικαιολογησίμους διαφορὰς μεταξὺ τῶν διαφόρων τύπων ἀντικειμένων), ἡ *ἐνοποιήσις* (ἣτις ἐπιτρέπει νὰ προσαρμώσωμεν εὐκόλως τὰ ἀντικείμενα ἀναμεταξύ των), εἶναι κριτήρια ὀρθολογιστικά εἰς τὰ ὁποῖα ἡ εἰδίκευσις ἐγγυᾶται δι' ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν κανονικότητά των. Τὰ κριτήρια ταῦτα δὲν εἶναι τὰ μόνα καὶ πρέπει νὰ τονίσωμεν τὴν ὑπαρξίν τοῦ κυρίου συντελεστοῦ, ὅστις περιλαμβάνει τοὺς προηγουμένους : **Ἡ ἀναζήτησις τῆς οἰκονομίας συγχρόνως εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ἀντικειμένων.** Ἡ ἀναζήτησις αὕτη ἐπὶ τῆς οἰκονομίας ἣτις περιλαμβάνει εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν, *τὴν ἱκανότητα τῆς χρήσεως*, μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἀπλοποίησιν καὶ τὴν ἐνοποίησιν. Ἡ ἀπλοποιήσις ἀπομακρύνουσα τὰ δυσανάλογα εἶδη μᾶς ἐπιτρέπει νὰ κατεβάσωμεν τὸ κόστος τῆς κατασκευῆς διὰ τῆς ἐξαπλώσεως τῶν σειρῶν : ἐλαφρύνει ἐπίσης τὰ ἔξοδα ἐμπορίου, ἡ *ἐνοποιήσις* διευκολύνει τὸ ἔργον τοῦ ποιούντος χρησιμοποίησιν τοῦ προϊόντος καὶ μᾶς ἀποτρέπει ἀπὸ τοῦ νὰ θέσωμεν ἐν ἀρχῆσι ἀντικείμενα κακῶς προσηρμοσμένα ἀναμεταξύ των.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἡ ἀπλοποιήσις καὶ ἡ ἐνοποιήσις δὲν εἶναι αἱ μοναδικαὶ πηγαὶ τῆς οἰκονομίας εἰς τὴν παραγωγὴν, εἰς τὴν διανομὴν καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ἀντικειμένων. Ἡ ἐκλογή τῶν ὕλικῶν καὶ καταλλήλων σχεδίων δύναται νὰ καταστήσῃ δαπανηρὰν τὴν κατασκευὴν ἐνὸς ἀντικειμένου καὶ εὐκολωτέραν τὴν χρῆσιν αὐτοῦ. Πρέπει νὰ ὑπογραμμίσωμεν ὅτι μία ἐργασία κανονικότητος δὲν εἶναι πλήρης παρὰ μόνον ὅταν περιλαμβάνει μέσα εἰς τὴν εἰδικευσιν τῶν ἀντικειμένων ὅλους τοὺς συντελεστὰς τῆς οἰκονομίας, παραγωγῆς καὶ χρήσεως.

Ἡ κανονικότης διήγειρε ζωηρὰς ἀμφισβητήσεις. Μερικοὶ τῶν ἀντιπάλων τούτων τῆς ἐπιρρίπτουν τὴν μομφὴν ὅτι ἀποπειροῦνται νὰ ἀποκρυσταλλώσῃ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς παραγωγῆς καὶ νὰ φέρῃ ἐμπόδια εἰς τὴν τεχνικὴν πρόοδον: ἄλλοι, ἀνυποῦντες τὴν συζήτησιν ἀπὸ ἐκπολιτιστικῆς πλευρᾶς φοβοῦνται μήπως μία ὑπερβολὴ κανονικότητος δημιουργήσῃ μονοτονίαν τοῦ περιβάλλοντος καὶ καταπνίξῃ τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα.

Οἱ ὑπεραμυνόμενοι τῆς κανονικότητος παρατηροῦν: α) ἐπὶ τοῦ τεχνικοῦ πεδίου ὅτι κάθε κανονικότης ὑπόκειται εἰς ἐξέλιξιν καὶ δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ φέρῃ ἐμπόδιον εἰς τὴν πρόοδον, ὅτι ἡ κανονικότης ἀνοίγει ἀπ' ἐναντίας τὸν δρόμον τῆς τεχνικῆς προόδου διότι εὐνοεῖ τὴν ἀθρόαν παραγωγὴν καὶ καθιστᾷ οὕτω δυνατὴν τὴν ταχεῖαν ἀπόσβεσιν τῶν ἐξαρτήσεων τῆς παραγωγῆς. β) Ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν ἀξιῶν τοῦ πολιτισμοῦ, ὅτι ἡ κανονικότης ἀντὶ νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα, τείνει ἀπεναντίας νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὰς δουλείας, τὴν ἀταξίαν καὶ τὴν ἐνόχλησιν διὰ νὰ δυνηθῇ εὐκολώτερον νὰ ἀφιερῶσῃ ἑαυτὸν εἰς ἔργα δημιουργικά. Ἡ ἀνάγκη τῆς κανονικότητος ἐκφράζεται ἀπὸ αὐτοὺς τούτους τοὺς δημιουργοὺς καὶ ἡ περίπτωσις τῶν ζωγράφων, οἵτινες ἐξήτησαν τὴν κανονικότητα τῶν χρωμάτων, ἀποτελεῖ παράδειγμα.

2,4 - Κανονικοποιήσις (standardisation) *

Εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἡ λέξις αὕτη εἶναι συνώνυμος μὲ τὴν normalisation (κανονικότης). Εἰς τὴν γαλλικὴν, χρησιμοποιεῖται συχνάκις διὰ μίαν ἔννοιαν **περιορισμένην** ὅπου ἰδιαιτέρως ὑπογραμμίζονται αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐναλλαξιμότητος καὶ τῆς μειώσεως εἰς τὸ ἔπακρον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διαφόρων τύπων. Ἐξ ἑτέρου, ἡ λέξις αὕτη συχνάκις χρησιμοποιεῖται διὰ νὰ δείξῃ τὰ μέσα εἰδικεύσεως, ἐνοποιήσεως καὶ ἀπλοποιήσεως ἅτινα περιορίζονται εἰς τὸ πλαίσιον μιᾶς ἐπιχειρήσεως καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν δύναται νὰ ὀνομασθοῦν κανονικότης μὲ τὴν κυρίαν ἔννοιαν αὐτοῦ.

Διὰ τὸν λόγον τούτον, δὲν φαίνεται πρῶτον νὰ μεταχειρισθῶμεν τὴν λέξιν ταύτην εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν ἢ τουλάχιστον, νὰ μὴν τὴν μεταχειρισθῶμεν παρὰ μὲ τὴν διττὴν περιορισμένην ἔννοιαν τὴν ὁποίαν ὑπεδείξαμεν.

* Ἡ λέξις standardisation χρησιμοποιεῖται ὀλιγώτερον τῆς normalisation πού σημαίνει τὸ ἴδιον πρᾶγμα μὲ περιορισμένην ἔννοιαν.

III

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΣ

3,0—Πρόλογος

Ἐνα ἀπὸ τὰ δεσπύζοντα χαρακτηριστικά τῆς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως εἶναι ἡ μακροπρόθεσμος αὔξησις τῆς παραγωγικότητος. Ἡ αὔξησις αὕτη δὲν εἶναι οὔτε συνεχῆς, οὔτε κανονικὴ : οἱ πόλεμοι καὶ αἱ οἰκονομικαὶ κρίσεις ἐπιφέρουν ἐφημέρους ἐπαναστροφάς, ἀλλὰ εἰς μίαν μακρὰν περίοδον ὁ ἰσολογισμὸς εἶναι θετικὸς. Ἡ ἀνοδος αὕτη τῆς παραγωγικότητος ἐπιφέρει μίαν διπλὴν συνέπειαν. Ἐπιβάλλει διαρκῶς μίαν προσαρμογὴν, κάποτε δυσχερῆ τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς ἀπασχολήσεως ἀλλὰ τέλος καταλήγει διὰ μιᾶς, οὐσιαστικῆς ἀνυψώσεως τοῦ ἐπιπέδου ζωῆς τοῦ πληθυσμοῦ.

Αἱ παρατηρήσεις αὗται μᾶς ὀδηγοῦν εἰς τὸ νὰ ἀνακαλέσωμεν εἰς τὴν μνήμην καὶ νὰ προσδιορίσωμεν τὴν ἀρχὴν τῆς προόδου ἐν σχέσει μὲ τὴν ἐξέλιξιν τῆς παραγωγικότητος καὶ τοῖτο ὑπὸ τὰς τρεῖς διαδοχικὰς φάσεις αὐτῆς : **τὴν τεχνικὴν πρόοδον, τὴν οἰκονομικὴν καὶ τὴν κοινωνικὴν.**

Αἱ δυνατότητες τῆς οἰκονομικῆς ἐπεκτάσεως, αἵτινες ἐξαρτῶνται τόσον ἀπὸ τὰς προόδους τῆς παραγωγικότητος ὅσον καὶ ἀπὸ τὴν συσχετικὴν ἀνάπτυξιν τῆς ζήτησεως, εἶναι, ἀναλόγως τῶν κλάδων, ἄνισαι. Ἡ παρατήρησις αὕτη μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὸ νὰ διακρίνωμεν, κατόπιν ἀναλύσεως ἤδη κλασικῆς, τρεῖς μεγάλους τομεῖς εἰς τὴν οἰκονομίαν : τὴν **ἀρχέγονον**, τὴν **δευτεροβάθμιον** καὶ τὴν **τριτογενῆ**.

Πρέπει νὰ μεταχειρισθῶμεν τοὺς ἐν χρήσει ὀρισμοὺς οἱ ὅποιοι ἐπροτάθησαν διὰ τὸν διαχωρισμὸν καὶ νὰ δείξωμεν πῶς ἡ ἐκτίμησις τῶν τριῶν τούτων τομέων συνετέλεσεν νὰ καταστήσῃ πλέον ζωντανὴν καὶ πλέον ἐκφραστικὴν τὴν θεωρίαν τῆς οἰκονομικῆς προόδου

Τέλος θὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὰς ἀρχὰς τῆς προόδου ἐν σχέσει μὲ τοὺς φυσικοὺς πόρους καὶ τὸν πληθυσμὸν (βαθμιαία πρόοδος).

Ἐπειδὴ δὲν μᾶς ἀπασχολοῦν ἐδῶ τὰ προβλήματα τῶν αἰτιῶν τῆς προόδου, δὲν θὰ ἐπιμένωμεν εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς προόδου μὲ τὸ πρῶτον τοῦ κέρδους τὸ ὁποῖον ἀποκομίζουσι τὰ διάφορα συμβαλλόμενα μέρη.

3,1—Ἡ πρόοδος (τεχνικὴ—οἰκονομικὴ—κοινωνικὴ)

Κατὰ τὰ λεξικά γενικῆς μαρφώσεως (Litttré, Larousse, Académie Française), ὁ ὅρος πρόοδος φανερώνει «ὅτι προχωρεῖ κατὰ τὸ διάστημα τοῦ χρόνου, ὅ,τι ἀναπτύσσεται, ἐπὶ καλῶ ἢ ἐπὶ κακῶ» καὶ ἂν δὲν ἀκολουθεῖται ἀπὸ ἀντικείμενον δύναται νὰ σημαίη ἐμπρὸς ἀπὸ τὸν «πολιτισμὸν».

Εἰς τὴν οἰκονομικὴν φιλολογίαν, ἡ λέξις πρόοδος εἶναι συχνὰ ποιοτικὴ. Γίνεται λόγος περὶ οἰκονομικῆς προόδου, κοινωνικῆς προόδου. Δυνάμεθα ἄραγε νὰ προσδιορίσωμεν τὰς ἐννοίας τῶν ὄρων τούτων ;

Τὸ πρῶτον εἶναι δύσκολον διότι δύναται νὰ φανῇ λίαν περιορισμένος ὁ ὅρος ὅστις χαρακτηρίζει τεχνικὴν, οἰκονομικὴν ἢ κοινωνικὴν, μίαν πρόοδον ἥτις εἶναι συνδυασμένον ἀποτέλεσμα πολυαρίθμων συντελεστῶν ἐξ ὧν οἱ μὲν προκύπτουν ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης, ἄλλοι ἀπὸ τὴν τεχνικὴν τοῦ μηχανικοῦ, ἄλ-

λοι ἀκόμη ἀπὸ τὴν μέθοδον ὀργανώσεως εἰς ὅλα τὰ στάδια τῆς ἐφαρμογῆς τῆς (ἐργοστάσιον, ἐπιχείρησις, ἐπάγγελμα, ἀγορά), ἄλλοι τέλος, ἀπὸ τὴν πολιτικὴν τέχνην λαμβανομένην ὑπὸ τὴν εὐρείαν αὐτῆς φάσιν.

Τῆς ἐπιφυλάξεως ταύτης γενομένης, δὲν θὰ ἦτο ἐν τούτοις ἀνωφελὲς νὰ δοκιμάσωμεν ὅπως ἐξάγωμεν τὰς διαφορὰς αἰτινες χωρίζουν συνήθως τὰ διάφορα ποιοτικὰ τὰ ἐφαρμοζόμενα εἰς τὴν λέξιν πρόοδος, τόσον εἰς τὸ λεξιλόγιον τῶν οἰκονομολόγων καὶ τῶν κοινωνιολόγων ὅσον καὶ εἰς τὴν τρέχουσαν γλῶσσαν.

α) *Τεχνικὴ πρόοδος*

Μερικοὶ οἰκονομολόγοι ἔχουν τάσιν εἰς τὸ νὰ συνταυτίζουσιν πρόοδον τεχνικὴν καὶ αὔξησιν τῆς παραγωγικότητος, πρᾶγμα ποῦ ἀφήνει νὰ ὑπονοηθῇ ὅτι ἡ τεχνικὴ πρόοδος εἶναι τὸ οὐσιωδέστερον κίνητρον τῆς παραγωγικότητος (Sauvy, Vincent, Fourastié).

Πάντως, εἰς τὴν καθωμιλουμένην, ὁ ὅρος τῆς τεχνικῆς προόδου ὑπονοεῖται γενικῶς διὰ μίαν κατεύθυνσιν ὀλιγώτερον ἐξακριβωμένην ἄνευ στενῆς σχέσεως μετὰ τῆς προόδου τῆς καθαρῶς ἐννοουμένης παραγωγικότητος. Π.χ. ἡ ἐφεύρεσις μιᾶς νέας μηχανῆς ἢ ὁποῖα πραγματοποιεῖ ἀσυνθηθίστους ἐπιδόσεις θεωρεῖται κοινῶς ὡς τεχνικὴ πρόοδος, κ' ἂν ἀκόμη δὲν ἔχει ἀποκατασταθῇ ὅτι ἡ ἐφεύρεσις θὰ συντελέσῃ πραγματικῶς εἰς τὴν οἰκονομίαν τῆς παραγωγῆς. Πρέπει ἐπίσης νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὰς δεδοκιμασμένας περιπτώσεις τῶν τεχνικῶν τελειοποιήσεων, αἰτινες ὀρθολογιστικῶς ἐκμεταλλεύμεναι, ἐπιτρέπουσιν τὴν πρόβλεψιν οἰκονομιῶν εἰς τὴν παραγωγὴν, ἀλλὰ τῶν ὁποίων ἡ εἰσαγωγή δύναται ἀφ' ἑτέροι νὰ ἀνυψώσῃ τὸ κόστος ἐὰν αἱ συνθῆκαι μιᾶς ἀποτελεσματικῆς ἐκμεταλλεύσεως δὲν πληρωθοῦν. Π.χ. ἕνας γεωργὸς ὅστις χρησιμοποιεῖ ἕνα ρυμουλκὸν εἰς μίαν μικρὰν ἐπιφάνειαν νομίζει ἴσως ὅτι ἐνεκαινίασε μίαν τεχνικὴν πρόοδον, ἐν τούτοις ὅμως ἡ χρῆσις τοῦ ρυμουλκοῦ εἰς τὸ στενὸν πλαίσιον τῆς ἐκμεταλλεύσεως, στοιχίζει περισσότερον παρὰ κέρδη ποῦ φέρει. Ἀπὸ τὰς ἀποτυχίας αὐτὰς γεννᾶται ἡ ἰδέα ὅτι εἰς πλεῖστας περιστάσεις ἡ *τεχνικὴ πρόοδος* δὲν ἀποδίδει. Ἡ οἰκονομία ἢ γενομένη κατόπιν μιᾶς ἐπενδύσεως ἐξαρτᾶται πράγματι κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τὴν *κλίμακα τῆς ἐκμεταλλεύσεως* καὶ τῶν χρησιμοποιουμένων *μεθόδων* διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν μηχανῶν.

Διὰ τοῦτο ἄλλοι συγγραφεῖς προτιμοῦν νὰ χρησιμοποιήσουσιν τὸν ὄρον *οἰκονομικὴ πρόοδος* διὰ νὰ χαρακτηρίσουσιν τὸν τρόπον τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος. Εἰς τὴν ἰδέαν αὐτήν, ὁ ὄρος *τεχνικῆς προόδου* θὰ ἐσήμαινε μίαν ἢ πολλὰς τεχνικὰς καινοτομίας διὰ τὰς ὁποίας προεξοφλοῦμεν ὀριστικῶς, μίαν βελτίωσιν τῆς παραγωγῆς, ἀλλ' αἰτινες δὲν θὰ παραγάγουν τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐὼς δὲν εἶναι ἐκμεταλλεύσιμοι ἐντὸς καταλλήλων οἰκονομικῶν συνθηκῶν.

β) *Οἰκονομικὴ πρόοδος*

Ὁ ὄρος τῆς οἰκονομικῆς προόδου δύναται ἐπαξίως νὰ χρησιμοποιηθῇ τοῦλάχιστον κατ' ἀρχὴν διὰ νὰ δώσῃ τὴν σημασίαν *αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος* ὑπὸ μορφήν συνθετικὴν μέσα εἰς μίαν *οἰκονομικὴν μονάδα ἀρκετὰ μεγάλην* ὅπως π.χ. εἰς μίαν βιομηχανίαν ἢ καλλίτερον εἰς ἕνα ἔθνος. Τοιοῦτος ὀρισμὸς τῆς οἰκονομικῆς προόδου ἔχει τὸ πλεονέκτημα νὰ ἐκφράσῃ μίαν ἔννοιαν δυναμένην νὰ καταμετρηθῇ.

Ἐν τούτοις, μέσα εἰς μίαν εὐρύτεραν ἰδέαν, δυνάμεθα νὰ ὑποστηρίξωμεν μετὰ πεποιθήσεως ὅτι ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος ἐπιφέρει κατὰ περισσότερον ἀπὸ τὴν αὐξήσιν τῆς καταμετρομένης παραγωγικότητος μετὰ τὰς ἐν χρήσει μεθόδους : κανονικὴν ἀνάπτυξιν, ἁρμονικὴν, ἀπηλλαγμένην πυρετοῦ καὶ κρίσεων. Φαίνεται δύσκολον νὰ γίνηται λόγος περὶ οἰκονομικῆς προόδου μέσα εἰς μίαν περιπτωσιν ὅπου ἡ αὐξήσις τῆς ἐθνικῆς παραγωγικότητος συνοδεύεται ἀπὸ νοσηρὰ φαινόμενα : ἀπεργίαι ἐν σωρῶ, ἐπισσώρευσις ἀπωλήτων ἐμπορευμάτων κτλ.

Ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος μὲ τὴν εὐρεῖαν ἔννοιαν αὐτῆς ὑπονοεῖ ἐκ πρώτης ὄψεως τὴν σταθερότητα τοῦ ἰσοζυγίου τῶν ἀγορῶν, τῆς ἐργασίας καὶ τῶν ἐμπορευμάτων, τὴν πλήρη μεταχείρισιν τῶν παραγωγικῶν πόρων, τὴν ἀκριβῆ προσαρμογὴν τῆς παραγωγῆς τῶν διαφόρων κλάδων τῆς οἰκονομίας πρὸς χρῆσιν τῶν καταναλωτῶν.

Οὕτω, ἐνῶ ἡ τεχνικὴ πρόοδος ἐμφανίζεται ὡς ἀναγκαῖος, ἀλλ' οὐχὶ ἐπαρκῆς ὄρος, τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος, ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος φαίνεται ὅτι ἔχει πολὺ περισσοτέραν ἀνάγκην παρὰ μίαν ἀπλῆν μόνον αὐξήσιν τῆς παραγωγικότητος. Ἐχει ἀνάγκην : *αὐξήσεως ἰσοζυγισμένης καὶ μιᾶς ἁρμονικῆς ἐξελίξεως τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος λαμβανομένου ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ.*

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἐὰν ἀτενίσωμεν τὴν παραγωγικότητα μέσα εἰς τὴν φιλοσοφικὴν αὐτῆς προοπτικὴν, τίποτε δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ κάμωμεν χρῆσιν τῶν οὐσιωδῶν τούτων συνθηκῶν τοῦ ἰσοζυγίου καὶ τῆς ἁρμονίας ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν οἰκονομικὴν πρόοδον. Καὶ τοῦτο, διότι ἡ καλλιτέρα παραγωγικότης μᾶς ἐπαναφέρει τελικῶς πρὸς μίαν *συνειδητὴν πάλιν ἐναντίον τῆς σπατάλης τῶν πόρων καὶ ἰδίως τῆς ἀνθρωπίνης προσπαθείας.* Πράγματι, ἐὰν καλῶς σκεφθῶμεν δὲν ὑπάρχει ἄραγε σπατάλη ἀνθρωπίνων δυνάμεων καὶ ἐλαττωματικότης τῆς παραγωγικότητος ὅταν ἄνθρωποι οἵτινες ἐπιθυμοῦν νὰ ἐργασθοῦν εἶναι καταδικασμένοι εἰς τὴν ἀεργίαν, ἢ ὅταν ἡ κοινωνία παράγει ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα δὲν ἀπολαμβάνουν τῆς ἐκτιμήσεως τῶν καταναλωτῶν ; Ἐὰν υἱοθετήσωμεν τὴν εὐρύτεραν ταύτην ἔννοιαν τῆς παραγωγικότητος, δὲν ὑπάρχει πλέον οὐδὲν ἄτοπον ὅπως προσδιορίσωμεν τὴν οἰκονομικὴν πρόοδον, ἀναφερόμενοι εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς παραγωγικότητος ὅτου σιωπηρῶς ἐνυπάρχει καὶ ὁ ὄρος τοῦ ἰσοζυγίου.

γ) Κοινωνικὴ πρόοδος

Μᾶς μένει μόνον νὰ ἐξετάσωμεν τὴν μεταβατικὴν περίοδον ἣτις μᾶς ὀδηγεῖ ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν πρόοδον πρὸς τὴν κοινωνικὴν τοιαύτην. Ἐὰν θεωρήσωμεν τὴν κοινωνικὴν πρόοδον ἐντὸς τῆς οἰκονομικῆς τῆς προοπτικῆς ἣτις τείνει εἰς τὸ νὰ δώσῃ ἱκανοποίησιν εἰς τὰς ἀνθρωπίνους βλέψεις δι' ἓνα ἐπίπεδον ἀνωτέρας ζωῆς, τότε διὰ τὴν ἄνεσιν ὅσον καὶ διὰ τὴν εὐμάρειαν, τότε βεβαίως καθίσταται ἔκδηλος ἡ ὑφισταμένη σχέσις μεταξὺ τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς προόδου.

Δυνάμεθα εἰσῆσις νὰ φαντασθῶμεν εἶδος κοινωνικῆς προόδου τὸ ὁποῖον νὰ εἶναι ἄσχετον μὲ τὴν οἰκονομικὴν πρόοδον. Δυνάμεθα π.χ. νὰ ὑποστηρίξωμεν δι' ὅ,τι ἀφορᾷ ἐν οἰονδήποτε ἐπίπεδον τῆς παραγωγικότητος, μίαν καλλιτέραν κατανομήν δικαιοσύνης ἱκανὴν νὰ πραγματοποιήσῃ κοινωνικὴν πρόοδον. Πάντως, ὑπάρχει φόβος ὅπως μία μεγάλη ἐξίσωσις εἰσοδημάτων καταλήξῃ εἰς μίαν κοινωνικὴν καθυστέρησιν ἐὰν ἀπεθάρρυνε τὰς παραγωγικὰς προσπαθείας καὶ ὀλιγώ-

στευεν οὕτω τὰ πρὸς κατανομήν εισοδήματα. Ὑπάρχει λοιπὸν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀνάγκη ὅπως τηρηθῇ πᾶν δίκαιον μέτρον.

Τὸ ἐνδιαφέρον τῆς κοινωνικῆς προόδου συνίσταται εἰς τὸ γεγονός ὅτι μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ξεχωρίσωμεν πλεονάσματα καὶ τὴν κατανομήν τῆς δικαιοσύνης ἐξασκείται μὲ ὀλιγωτέρους κινδύνους ὅταν ὑπάρχουν τοιαῦτα διαθέσιμα πλεονάσματα χάριν τῆς κοινωνικῆς κατανομῆς.

Ἐν τούτοις αἱ ἄνω ἀπόψεις σχετικαὶ μὲ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἐπιπέδου ζωῆς καὶ ἡ σχετικὴ αὐτοῦ ἀνύψωσις πόρρω ἀπέχουν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐξαντλήσουν τὸ περιεχόμενον (ἤδη λίαν πολὺπλοκον καὶ μάλιστα εἰς πολλὰς τῶν φάσεών του πάρα πολὺ ὑποκειμενικόν), τῆς ἀρχῆς τῆς κοινωνικῆς προόδου.

Ἡ ἰδέα τῆς κοινωνικῆς προόδου ἐκφράζει πράγματι κάθε εἶδους φιλοδοξίας κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥτιον σαφῶς ἀντιληπτῶν καὶ ἐκ τῶν ὁποίων μερικαὶ ἐμφανίζονται κατὰ τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῶν ἠθῶν ὡς κακῶς συμφωνοῦσαι ἀναμεταξύ των π.χ. ἡ ἀφοσίωσις πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, ἡ ἐπιθυμία τῆς εὐμαρείας, ἡ ἀνάγκη ἀσφαλείας, αἱ φιλοδοξίαι τῶν ἀνθρώπων νὰ πραγματοποιήσουν τὴν κλίσιν αὐτῶν εἰς τὸ ἐπάγγελμά των. Ἴσως ἡ πραγματικὴ κοινωνικὴ πρόοδος νὰ συνίσταται ὄχι μόνον διὰ νὰ κατασκευάζωμεν θεσμοὺς ἀλλὰ νὰ ἀλλάξωμεν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μὲ τέτοιον τρόπον ὥστε οἱ κοινωνικοὶ ἀνταγωνισμοὶ νὰ ἀναρροφηθοῦν ἀπ' ἐαυτῶν, οὕτως ὥστε κάθε ἄτομον νὰ εὕρῃ ἰότε τὴν ἀνάπτυξιν τῆς προσωπικότητός του μέσα εἰς μίαν αὐτοβούλως παραδεκτέαν συνεργασίαν μετὰ τῶν ὁμοίων του, ἐντὸς μιᾶς σαφεστεράς ἀντιλήψεως τῆς ἀλληλεγγύης ἣτις τὸν ἐνώνει μὲ τοὺς συνανθρώπους του. Ἐπομένως ἡ κοινωνικὴ πρόοδος δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο εἰμὴ ὁ βαθμὸς τοῦ πολιτισμοῦ μὲ τὴν ὑψηλοτέραν αὐτοῦ ἔννοιαν τοῦ ὄρου.

3.2 - Οἱ τομεῖς τῆς οἰκονομίας (τομεῖς πρωτογενεῖς, δευτερογενεῖς, τριτογενεῖς)

Ἐπικρατεῖ συνήθεια ὅπως ἀπὸ μερικῶν ἤδη ἐτῶν ὑποδιαιρῶμεν τὰς οἰκονομικὰς δυνάμεις εἰς τρεῖς τομεῖς :

— Ἐνα τομέα ὀνομαζόμενον *πρωτογενῆ* (ἡ γεωργία καὶ ἐνδεχομένως αἱ ἐκχυλιστικαὶ βιομηχανίαι).

— Ἐνα τομέα λεγόμενον *δευτερογενῆ* (βιομηχανία μεταμορφωτικῆ).

— Ἐνα τομέα λεγόμενον *τριτογενῆ* (ἐμπόριον καὶ ἰπηρεσίαι).

Ἡ ὀρολογία αὕτη ἦτις διὰ πρώτην φορὰν ὡς φαίνεται ἐχρησιμοποιήθη παρὰ τοῦ Allen B. Fisher ἐχρησιμοποιήθη ἐπίσης εὐρέως παρὰ τοῦ Ἀυστραλοῦ οἰκονομολόγου Colin Clark (εἰς τὸ ἔργον του «The conditions of economic progress», (Mac William and Co., Londres, πρώτη ἔκδοσις—1940).

Ἡ θεωρία τῶν τριῶν τομέων ἀνεπτύχθη ἐν Γαλλίᾳ παρὰ τοῦ Jean Fourastié, εἰς τὸ κύριον ἔργον του : «Ἡ μεγάλη ἐλπὶς τοῦ 20ου αἰῶνος» Presses universitaires de France - 1949. Οἱ ὄρισμοὶ τοῦ Fourastié ἀποχωρίζονται ἐν μέρει τῶν τοῦ Colin Clark. Διὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον συγγραφέα ἡ διάκρισις μετὰ τοῦ δευτερογενοῦς καὶ τριτογενοῦς τομέως ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν δυνάμεων (δευτερογενῆ : βιομηχανία - τριτογενῆ : ἐμπόριον καὶ ὑπηρεσίαι). Διὰ τὸν Fourastié, τὸ κριτήριον πρέπει μᾶλλον νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὴν πορείαν τῆς τεχνικῆς προόδου : Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ δευτερογενοῦς εἶναι ἡ ταχύτης τῆς προόδου· τὸ τῆς τριτογενοῦς, ἡ βραδύτης τῆς προόδου, κατὰ τὸν συγγραφέα, μία βιομηχα-

νία βραδυποροῦσα, ὅπως π.χ. ἡ οἰκοδομὴ καὶ διάφορα ἄλλα βιοτεχνικὰ ἐπαγγέλματα, ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν τριτογενῆ περίοδον· ἐὰν ἐπιταχυνθῆ, ἡ βιομηχανία αὕτη δέον νὰ κατατηθῆ εἰς τὴν δευτερογενῆ.

Μολοντοὶ αἱ σχετικαὶ θεωρίαι πρὸς διάκρισιν τῶν τριῶν τμημάτων εἰς τὴν οἰκονομίαν εἶναι ἀκόμη ἡμιτελεῖς, δυνάμεθα ἴσως, ἐξ ἐνδιαφέροντος, νὰ συνοψίσωμεν τὰ ὡς ἄνω κυριώτερα κριτήρια. Αὐτὸ θὰ μᾶς ἐπιτρέψῃ νὰ διαφωτίσωμεν μερικὰς θεμελιώδεις φάσεις τῆς πορείας τῆς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως.

3,21—Κριτήρια διακρίσεως τῶν τριῶν τομέων

Τὸ ἐνδιαφέρον τῆς διακρίσεως τῶν τριῶν τομέων ἐμφωλεύει κυρίως εἰς τέσσαρα κριτήρια διακρίσεως : ἄνισος ταχύτης τῆς προόδου, αὔξουσαι ἢ μειωτικαὶ ἀποδόσεις, μεταβλητὴ ἐλαστικότης τῆς ζήτησεως, ἀναλογία τῆς χειρωνακτικῆς ἐργασίας καὶ τῆς πνευματικῆς τοιαύτης

α') Ἄνισος ταχύτης τῆς προόδου

Ὁ ρυθμὸς τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος εἶναι σχετικῶς ταχὺς εἰς τὰς μεταμορφωτικὰς βιομηχανίας αἰτινες περισσότερον ἄλλου τινὸς κλάδου ὑπόκεινται εἰς τὴν μηχανοποίησιν καὶ εἰς τὴν ἀθρόαν παραγωγὴν : ὁ ρυθμὸς οὗτος εἶναι γενικώτερον βραδὺς εἰς τὴν γεωργίαν, βραδύτερος ἀκόμη καὶ κάποτε ἀνύπαρκτος εἰς τὸ τριτογενῆ τομέα τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὅμως δι' ὅτι ἀφορᾷ τὸν τριτογενῆ τομέα, νομίζομεν ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῆς ὀργανώσεως θὰ ἐπιτρέψῃ περισσότερον τὴν ἐπιτάχυνσιν τῆς προόδου τοῦλάχιστον εἰς μερικὸν κλάδον τοῦ τομέως τούτου (καταστήματα μὲ ἐλευθέραν ὑπηρεσίαν, μονάδες κατοικίας μὲ κοινὴν ὑπηρεσίαν, κέντρα μηχανογραφικὰ διοικήσεων κτλ.).

β') Ἀποδόσεις αὔξουσαι καὶ μειωτικαὶ

Ὅταν εἰς μίαν ὀρισμένην κατάστασιν τῆς τεχνικῆς, δοκιμάζομεν νὰ ἀναπτύξωμεν τὴν παραγωγὴν μιᾶς ἐπιχειρήσεως (ἢ βιομηχανίας) ἐπισσωρεύονται διάφοροι συντελεσταί, ἐξ ὧν οἱ μὲν αὐξάνουν τὴν παραγωγικότητα καὶ ἐπομένως γίνονται ἀφορμὴ πτώσεως τοῦ κόστους, ἐνῶ ἄλλοι τείνουν πρὸς τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα. Μεταξὺ τῶν εὐνοϊκῶν παραγόντων, δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν τὴν καλύτεραν χρησιμοποίησιν τῆς περιεκτικότητος τῆς παραγωγῆς, τὴν αὔξησιν καὶ κάποτε τὴν ἐλάττωσιν τῶν διαστάσεων τῶν ἐπιχειρήσεων, τὴν ἐπιμήκυνσιν τῶν σειρῶν κατασκευῆς καὶ γενικῶς, πᾶν ὅτι εὐνοεῖ τὴν μηχανοποίησιν τῆς ἐργασίας. Οἱ ἀντίθετοι συντελεσταί, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν ὁποίων ἡ παραγωγὴ ἔχει τάσεις νὰ καταστῇ δαπανηροτέρα, βασίζονται εἰς τὴν ἀντοχὴν τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, τῶν κοιτασμάτων ἢ τόπων πρὸς ἐκμετάλλευσιν τοῦ γεωγραφικοῦ χώρου κτλ. Ἐὰν θέλωμεν νὰ διπλασιάσωμεν τὴν παραγωγὴν μιᾶς γεωργικῆς γῆς ἢ ἐνὸς ὀρυκτοῦχοι κοιτάσματος, ἐνδέχεται ὅπως χρειασθῶμεν διπλᾶ ἔξοδα διὰ τὴν καλλιέργειαν ἢ διὰ τὴν ἐξόρυξιν. Ἐπίσης διὰ νὰ διπλασιάσωμεν τὴν παραγωγὴν μιᾶς βιομηχανικῆς ἐπιχειρήσεως, εἰς ἓνα ὀρισμένον τόπον, θὰ χρειασθοῦν ἴσως περισσότερα ἀπὸ διπλᾶ μεταφορικὰ ἔξοδα διὰ τὰς προμηθείας καὶ τὰ προϊόντα καὶ τοῦτο ἐφ' ἐνὸς ὀρισμένου κατωφλίου, θὰ ἀντισταθμίση τὴν εὐνοϊκὴν ἐπιρροὴν τῆς μεγεθύνσεως τῆς κλίμακος παραγωγῆς.

Ἐπιπλοῦς τῆς ἐπικρατήσεως τῶν εὐνοϊκῶν ἢ ἀντιθέτων παραγόντων, λέγομεν ὅτι ἡ ἐν λόγῳ βιομηχανία (ἢ ἐπιχείρησις *ἔχει αὐξουσαν ἀπόδοσιν ἢ μειωτικήν τοιαύτην*).

Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰδέας ταύτης δυνάμεθα νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὰς ἀκολουθούς διαφορὰς μεταξὺ τῶν τομέων.

1. Εἰς τοὺς πρωτογενεῖς κλάδους οἱ ὁποῖοι κατεργάζονται τοὺς φυσικοὺς πόρους βάσεως (γεωργία, ὀρυχτεία, ὑδραυλικὴ ἐνέργεια κτλ.) συναντῶμεν συχνάκις (ἂν ὄχι πάντοτε) τὸ φαινόμενον τῶν ἐλαττωματικῶν ἀποδόσεων.

2. Ἀπεναντίας, εἰς τὰς μεταμορφωτικὰς βιομηχανίας τοῦ δευτερογενεοῦς τομέως, οἱ εὐνοϊκοὶ παράγοντες ἔχουν τάσιν νὰ ἐπικρατήσουν καὶ αἱ βιομηχανίαὶ αὗται εἰς τὸ ἐπίπεδον ὅπου λειτουργοῦν συνήθως, παρουσιάζουν αὐξουσαν ἀπόδοσιν ὑπάρχον πάντως καὶ ἐξαιρέσεις (π.χ. περίπτωσις τοῦ γιγαντισμοῦ).

3. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν τριτογενῆ τομέα, δὲν παρουσιάζει δεσπόμενον τάσιν, ἐν τούτοις πρέπει νὰ σημειώσωμεν ὅτι ἡ ἐπέκτασις μερικῶν ἐμπορικῶν ἢ διοικητικῶν ἐκμεταλλεύσεων περιορίζεται συχνάκις διὰ τῆς ἀποστάσεως τοῦ οἴκου καὶ τῆς πελατείας «ἕνα supermarket=ὑπεραγορὰ» π.χ. δύναται νὰ εἶναι περισσότερον δαπανηρὰ παρὰ ἐν κατάστημα συνοικιακὸν ἐὰν θελήσωμεν νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν δαπάνην τῶν μετακινήσεων τῶν ἀγοραστριῶν ἐὰν ἀντιμετωπίσωμεν μὲ τὴν φάσιν αὐτήν, πολυάριθμοι κλάδοι τοῦ τριτογενεοῦς τομέως ἐπηρεάζονται παρὰ τοῦ φαινομένου τῶν μειωτικῶν ἀποδόσεων.

γ') Ἐλαστικότητα τῆς ζήτησεως

Ὅταν τὸ κόστος ἐνὸς ἐμπορεύματος ἐλαττοῦται διὰ τῆς προόδου τῆς παραγωγικότητος καὶ ὅταν λόγῳ τοῦ συναγωνισμοῦ, ἡ ἐλάττωσις αὕτη τοῦ κόστους ἔχει συνεπειὰς ἐπὶ τῆς πτώσεως τῶν τιμῶν, τίθεται τὸ ἐρώτημα ποία θὰ εἶναι ἡ ἀντίδρασις τῶν καταναλωτῶν πρὸς τοιαύτης πτώσεως· θὰ ἀγοράσουν ὀλίγον τι περισσότερα ἢ πάρα πολλά; Ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν εἰς τοιοῦτον ἐρώτημα ἐξαρτᾶται βεβαίως κατὰ μέγα μέρος ὁ βαθμὸς τῆς σπουδῆς τῶν παραγωγῶν (ἐπιχειρηματιῶν καὶ μισθοδοτουμένων) πρὸς βελτίωσιν τῆς παραγωγικότητός των. Αὐτὸ λέγεται ἐλαστικότης τῆς ζήτησεως ἐν σχέσει μὲ τὰς τιμὰς (1) εἶναι εἰς συντελεστὴς ὅστις ἐκφράζει, ἐνώπιον μιᾶς σχετικῆς πτώσεως τῶν τιμῶν, τὴν σχετικὴν ὑψώσιν τῆς ζήτησεως.

Ἐὰν π.χ. πρὸς τῆς πτώσεως μιᾶς τιμῆς 5% ἡ ζήτησις αὐξάνει κατὰ 8%, ἡ ἐν λόγῳ ἐλαστικότης θὰ εἶναι $3 : 5 = 0,6$. Διὰ τοῦ παραδείγματος τούτου βλέπομεν ὅτι ἡ ἐλαστικότης τῆς ζήτησεως εἶναι κάποτε κατωτέρα καὶ κάποτε ἀνωτέρα τῆς μονάδος· θεωρητικῶς εἶναι ἴση πρὸς τὴν μονάδα ἐὰν ἡ ἀνοδος τῆς ζήτησεως ἰσοφάριζε ἀκριβῶς τὴν πτώσιν τῶν τιμῶν, ὁπότε εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἡ πώλησις θὰ ἔμενε σταθερά. Ὅταν ἡ ἐλαστικότης εἶναι κατωτέρα τῆς μονάδος, ἡ πώλησις ὀλιγοστεύει μὲ τὴν αὐξήσιν τῶν πρὸς πώλησιν ποσοτήτων· αὐξάνει ἀπεναντίας μὲ τὴν αὐξήσιν τῶν ποσοτήτων ὅταν ἡ ἐλαστικότης τῆς ζήτησεως ὑπερβαίνει τὴν μονάδα.

1) Συμφυῆς ἀρχὴ τυγχάνει ἐπίσης ἡ ἐλαστικότης τῆς ζήτησεως ἐν σχέσει μὲ τὸ εἰσόδημα.

Τῶν ἀρχῶν τούτων λαμβανομένων ὡς βάσεις, φαίνεται ὅτι πραγματικῶς ἡ ἐλαστικότης τῆς ζητήσεως ποικίλλει οὐσιωδῶς ἀναλόγως τῆς φύσεως τῶν ἀγαθῶν. Εἰς τὸ παρὸν ἐπίπεδον τῶν προμηθειῶν τῶν πολιτισμένων χωρῶν εἰς προϊόντα πρώτης ἀνάγκης, ἡ ἐλαστικότης τῆς ζητήσεως εἶναι γενικῶς κατωτέρα τῆς μονάδος διὰ τὰ τρέχοντα ἔμπορεύματα τροφίμων, ὀλιγωτέρα ἔξ ἄλλου διὰ τὰ φυτικά προϊόντα παρὰ διὰ τὰ ζωϊκά· πλησιάζει τὴν μονάδα διὰ πολλὰ εἶδη ἐκ παραδόσεως προϊόντων βιομηχανικῶν (ἔνδυμασία, κατοικία, αὐτοκίνητον κ.τ.λ.) εἶναι ἀνωτέρα τῆς μονάδος διὰ νέα προϊόντα βιομηχανικὰ καὶ σπάνια ἀκόμη (π.χ. τηλεόρασις) διὰ τὰ εἶδη πολυτελείας καὶ δι' ἄλλας ὑπηρεσίας, τουρισμός, θεάματα κ.τ.λ.). Αἱ διακρίσεις αὗται δὲν ἀνταποκρίνονται ἀκριβῶς μετὰ τὴν εἰδικὴν διάκρισιν τῶν τριῶν τομέων, ἀλλ' ἀναφέρονται εἰς αὐτὴν κατὰ προσέγγισιν.

δ') Ἀναλογία τῆς χειρωνακτικῆς καὶ διανοητικῆς ἐργασίας

Ἡ ἀναλογία αὕτη ποικίλλει ἀναλόγως τῶν τομέων καὶ ἀποτελεῖ ἓνα τελευταῖον χαρακτηριστικὸν τὸ ὁποῖον βοηθεῖ εἰς τὸν διαχωρισμόν: Ἡ συμμετοχὴ τῆς χειρωνακτικῆς ἐργασίας εἶναι σημαντικωτέρα εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν παρὰ εἰς τὸ ἔμπόριον καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὰς διοικητικὰς ὑπηρεσίας, τὰς ἐπιστημονικάς, τὰς μορφωτικάς ὅπου τὸ μέρος τῆς διανοητικῆς ἐργασίας κατέχει προτεραιότητα. Πάντως ἡ ἀντίθεσις δὲν εἶναι τόσον ἀπόλυτος ὅσον νομίζη κανεῖς καὶ ὀφείλομεν νὰ ἀναγνωρίσωμεν ὅτι τὸ μέρος τῆς διανοητικῆς ἐργασίας καθ' ὅλην τὴν παραγωγὴν αὐξάνει διαρκῶς ἐφ' ὅσον προοδεύει καὶ ἡ τεχνική. Ἡ διαφοροποίησις τῆς προσπαθείας κυβερνᾷ ὅλην τὴν πορείαν τῆς ἀναπτύξεως τῆς παραγωγικότητος. Ἡ σύγχρονη βιομηχανία καταλαμβάνει βαθμιαίως πολὺ περισσώτερα στελέχη τεχνικῶν καὶ ὑπαλλήλων παρὰ ἡ παλαιὰ βιομηχανία. Ἀφ' ἐτέρου, ἡ παροικιῶδης διαφορὰ μετὰ χειρωνακτικῆς καὶ διανοητικῆς ἐργασίας ἔχει τάσεις νὰ ἐπισκιασθῇ λόγῳ τῶν ἀπαιτουμένων προσόντων διὰ τὴν πρόσodon· σήμερον τὰ προσόντα τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦνται ἀπὸ ἓνα καλὸν ἐπαγγελματίαν ἐργάτην δὲν εἶναι κατώτερα τῶν τοῦ μηχανογράφου ἢ μιᾶς πωλητρίας μεγάλου καταστήματος· κάποτε εἶναι ἀνώτερα. Ἡ ἐξέλιξις τοῦ ἡμερομισθίου καὶ μετ' ὀλίγον τῆς κοινωνικῆς θέσεώς του, θὰ ὑπογραμμίσῃ ἐτι περισσώτερον τὴν ἐξευγένισιν τοῦ ἐργατικῶν λειτουργήματος τὸ ὁποῖον χαιρεῖ ὑψηλῆς ἐκτιμήσεως.

3,22—Ἡ οικονομικὴ ἐξέλιξις ἐξεταζομένη ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς θεωρίας τῶν τριῶν τομέων

Ἀπὸ τὰς ὡς ἄνω παρατηρήσεις συμπεραίνομεν ὅτι τὰ κριτήρια τῆς διακρίσεως τῶν τριῶν τομέων (πρωτογενῆς, δευτερογενῆς, τριτογενῆς) δὲν δύνανται νὰ ἀφομοιωθοῦν μετὰ αὐστηρὰς διακριτικῆς γραμμῆς. Ἡ διάκρισις ὅμως δὲν εἶναι ὀλιγώτερον βολικὴ καὶ ὑποβολιμαία διὰ τὰ πλησίον ἔργα. Βοηθεῖ εἰς τὸ νὰ ἐξηγηθῇ τὰς κυρίας γραμμὰς τῆς οικονομικῆς ἐξελίξεως τῆς ὁποίας ὁ μηχανισμὸς ἦτο ἄλλοτε ὀλίγον γνωστός.

α') Ἡ ἀνισότης τῆς προόδου ἀναλόγως τῶν τομέων διερμηνεύεται διὰ μιᾶς ἀνίσου πτώσεως τῶν τιμῶν τοῦ ἡμερομισθίου (1) (τιμαὶ ἐκτιμηθεῖσαι εἰς μο-

1) Ἴδὲ προηγουμένως παρ. 1,14 διὰ τὸν ὅρισμόν τῆς τιμῆς τοῦ ἡμερομισθίου.

νάδας ήμερομισθίου). Είς μακράν περίοδον αί τιμαί ήμερομισθίου έλαττοῦνται ταχύτερον διά τὰ βιομηχανικά προϊόντα τοῦ δευτερογενοῦς τομέως παρά διά τὰ γεωργικά προϊόντα τοῦ πρωτογενοῦς τομέως καί τὰς ὑπηρεσίας τοῦ τριτογενοῦς τομέως.

β') Ἡ ὑποτίμησις αὕτη τῶν ήμερομισθίων τιμῶν ἀνυλόγως τῶν τομέων, συνδυασμένη μετὴν ἀνισον έλαστικότητα τῆς ζήτησεως ἔναντι τῶν τιμῶν, ἔχει ὡς συνέπειαν **νά μεταβάλλη τὴν διάρθρωσιν τῆς καταναλώσεως**. Τὸ μερίδιον τοῦ εἰσοδήματος τὸ ἀφαιρωμένον εἰς τὰς ἀγορὰς τροφίμων μειοῦται ἐνῶ αὐξάνουν τὰ χέως τὰ διά τὴν ἀγορὰν προορισμένα βιομηχανικὰ νέα προϊόντα καί πρὸ παντὸς αἱ ὑπηρεσίαι.

Οὕτω πως ἐξηγεῖται ἡ σημασία τῶν ἐπαγγελματικῶν μεταναστεύσεων ἀπὸ τομέως εἰς τομέα τὰς ὁποίας διαπιστοῦμεν κατὰ τὴν περίοδον ταχείας οἰκονομικῆς προόδου : ἔξοδος ἀγροτική, αἰφνιδία συρροή ἐργατῶν εἰς τὴν βιομηχανίαν, ἀκολούθως, ὅταν ἐπακολουθήσῃ ἀργότερον στάδιον ἐξελίξεως, πρὸς τὸ ἐμπόριον καί τὰς ὑπηρεσίας.

υυ "Ὁλος αὐτὸς ὁ ἐξελικτικὸς ὀργανισμὸς σαφῶς ἐκτίθεται εἰς τὰ θεμελιώδη βιβλία τοῦ κ. Jean Fourastié.

Εἰς μερικὰς περιπτώσεις ἡ ἐπαγγελματικὴ μετανάστευσις προηγήθη τὴν ἐπιβληθεῖσαν παρὰ τῆς τεχνικῆς προόδου ἐξέλιξιν καί κατηγγέλθη, ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ, ἡ ὑπερτροφία τοῦ τριτογενοῦς τομέως (βλέπε κυρίως Alfred Sauvy, Τεχνικὴ πρόοδος καί ἐπαγγελματικὴ κατανομή — Λαϊκὴ ἐπιθεώρησις 1943 — ἀρ. 1 καί 2). Ἐς σημειώσωμεν ὅμως ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τοῦ τριτογενοῦς τομέως δὲν εἶναι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ ὑπερβολικὴ, ἀλλὰ λίαν ἀνεπαρκὴς ἐν σχέσει μετὴν παραγωγικότητα τοῦ πρωτογενοῦς καί δευτερογενοῦς τομέως. Χρειαίεται λοιπὸν ὅπως ἀντιδράσωμεν ἔναντιον μιᾷ ἀβασανίστου κρίσεως κατὰ τὴν ὁποίαν ὑπάρχει. δῆθεν ἐργάτης τριτογενοῦς τύπου (ἐμποροῦπάλληλος ἢ διοικητικὸς ὑπάλληλος) ὅστις νὰ θεωρῆται παράσιτον τῆς οἰκονομίας.

Εἰς τὴν πραγματικότητα τὰ τριτογενῆ ἐπαγγέλματα παρουσιάζουν πολλὰ πλοῦς χρωματισμοὺς καί περιλαμβάνουν ἐξαιρετικὰ ποικίλα λειτουργήματα. Μερικαὶ τριτογενεῖς ἐργασίαι, π.χ. ἡ τῶν ἐπιστημόνων, μηχανικῶν, ὀργανωτῶν, μεγάλων ἐμφυχωτῶν τῆς βιομηχανίας πόρρω ἀπέχουν τοῦ νὰ θεωροῦνται παράσιτα. Συμβάλλουν ἰσχυρῶς, ἂν καὶ ἐμμέσως, εἰς τὰς προόδους τῆς παραγωγικότητος. Δὲν πρέπει νὰ κίωμεν σύγχυσιν ἐκ τῶν προτέρων μεταξὺ τριτογενοῦς καί ἀνοφελοῦς.

3,23—Ἐπιρροή τῆς ἐλαστικότητος τῆς ζήτησεως ἐπὶ τῶν ἀλλαγῶν τῆς διάρθρωσεως τῆς παραγωγικότητος καί τῆς ἐργασίας. Τομεὺς σπάνιος καί τομεὺς ἀφθονίας

Νεώτεροι ἔρευναι μᾶς ἐπέτρεψαν νὰ καθορίσωμεν τὸν ρόλον εἰς τὴν ἐξελικτικὴν αὐτὴν πορείαν διά τῆς ἐλαστικότητος τῆς ζήτησεως τῶν διαφορῶν ἀγαθῶν καταναλώσεως. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὄρα : Jean Dayre, Πρότυπον μιᾷ ἀναλυτικῆς θεωρίας τῆς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως (Οἰκονομικοπολιτικὴ ἐπιθεώρησις. Μάϊος - Ἰούνιος 1954). Ὁ συγγραφεὺς ὑποκινεῖ μίαν μεταβλητὴν κατανομῆς ἣτις συνίσταται εἰς τὸ νὰ διακρίνωμεν δυὸ μεγάλους τομεῖς ἐπὶ τῶν ἀγορῶν τῶν

ἀγαθῶν καταναλώσεως : α) ἓνα τομέα σπάνιος, συγκεντροῦντα τὰ ἀγαθὰ διὰ τὰ ὁποῖα, εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν ἐπισιτισμοῦ τῆς ἀγορᾶς, ἢ ἐλαστικότης τῆς ζήτησεως ἐν σχέσει μὲ τὰς τιμὰς εἶναι ἀνωτέρα τῆς μονάδος (π.χ. τὰ οἰκιακὰ μηχανήματα, τὰ εἶδη καλλονῆς, τὰ προϊόντα καὶ αἱ τουριστικαὶ ὑπηρεσίαι). β) ἓνα τομέα ἀφθονίας συγκεντροῦντα τὰ ἀγαθὰ, διὰ τὰ ὁποῖα, ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ἢ ἐλαστικότης τῆς ζήτησεως ἐν σχέσει μὲ τὰς τιμὰς εἶναι κατωτέρα τῆς μονάδος (π.χ. τὰ τροφίμα καὶ πρὸ παντὸς τὰ φυτικά προϊόντα), ἐνῶ ὁ τομεὺς τῆς σπάνιως παρουσιάζει αὐξῆσιν εἰς τὰς πωλήσεις κάθε κλάδου, μὲ ἡμερομίσθια σταθερά, ὁ τομεὺς ἀφθονίας ὑφίσταται ἐπαναστροφὴν τῶν πωλήσεων.

Ὁ συγγραφεὺς συμπεραίνει ὅτι ἡ πρόοδος ἀπορροφᾷ ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην ἐργασίαν εἰς τὸν τομέα τῆς σπάνιως καὶ (ἀποθῆ) εἰς τὸν τομέα τῆς ἀφθονίας.

Βοηθητικῶς, ἕκαστος τομεὺς ξεχωρίζει διαφορετικῶς ἔναντι τοῦ πλέον αἰσιδοδόξου ὄγκου ἐργασίας διὰ κάθε ἐργάτην : 1) Ἐὰν ἡ πρόοδος προσβάλλει τὸν τομέα τῆς σπάνιως, ἢ ὑψωσις τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ ἡμερομισθίου, ἥτις ἐνδιαφέρει πολυτιμότερα ἀγαθὰ, αὐξάνει τὸν ὄγκον τῆς ἐργασίας, διότι οἱ ἐργάται ἐπιθυμοῦν νὰ ἐργάζωνται περισσότερο διὰ νὰ καταναλίσκουν ἀναλογικῶς μεγαλύτεραν ποσότητα τῶν ἀγαθῶν τούτων.

2) Ἐὰν ἡ πρόοδος προσβάλλει τὸν τομέα τῆς ἀφθονίας, ἢ ὑψωσις τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ ἡμερομισθίου ἢ ὁποῖα ἀφορᾷ ἐλάχιστα πολύτιμα ἀγαθὰ παρὰ εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν, αὐξάνει τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ἀνέσεων, διότι οἱ ἐργάται ἐπιθυμοῦν νὰ ἐργάζωνται ὀλιγώτερον, ἂν καὶ ἀρκετὰ ἀκόμη, διὰ νὰ καταναλώσουν περισσότερο.

Ἡ θεωρία αὕτη μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐξηγήσωμεν τὸν ρόλον τῶν νέων βιομηχανιῶν ὡς ὀδηγητριῶν τῆς οἰκονομικῆς προόδου. Αἱ βιομηχανίαι αὗται, αἵτινες κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς δημιουργίας τῶν ἀνταποκρίνονται εἰς μίαν λίαν ἐλαστικὴν ζήτησιν καὶ τοποθετοῦνται εἰς τὸν τομέα τῆς σπάνιως (π.χ. τὸ αὐτοκίνητον καὶ ὁ κινηματογράφος εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος, τὸ ἠλεκτρικόν), δύνανται νὰ ἀναπτυχθῶν λίαν ταχέως ἐὰν μειώσουν τὰς τιμὰς τοῦ λόγῳ τῆς τεχνικῆς προόδου, ἀπορροφῶν ἐργάτας εἰς τὸν τομέα τῆς ἀφθονίας (τροφὰς κτλ.) καὶ ἐπιτρέπουσιν εἰς τοὺς ἰδίους αὐτοὺς κλάδους *λίαν συνοδὸν πρόοδον* ἥτις δὲν εἶναι δυνατή, εἰ μὴ ἐπὶ ζημίᾳ μιᾶς ἐλαττώσεως τῶν δυνάμεων τῶν. Ἐξ αὐτοῦ βλέπομεν πῶς ἡ πραγματοποίησις τῆς «ἰσχυρᾶς προόδου» εἰς τοὺς παλαιοὺς κλάδους (γεωργία, ἔνδυμα κ.τ.λ.) ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς συναφεῖς προόδου τῶν μελλουσῶν βιομηχανιῶν (τηλεόρασις, μεταφοραὶ δι' ἑλικωπτέρων κτλ.).

3,3—Ἡ πρόοδος εἰς τὰς σχέσεις αὐτῆς μὲ τοὺς φυσικοὺς πόρους καὶ τὸν πληθυσμόν. (Πρόοδος αὐξουσα, πρόοδος μειωτική)

Ἐνας ἄλλος τρόπος διακρίσεως τῶν διαφόρων φάσεων τῆς οἰκονομικῆς προόδου εἶναι ἡ ἀντιμετώπισις τῶν σχέσεών των μὲ τοὺς θεμελιώδεις συντελεστὰς τῆς παραγωγῆς : *φυσικοὶ πόροι καὶ ἐνεργὸς πληθυσμός*. Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἐμελετήθη βαθέως παρὰ τοῦ Alfred Sauvy (βλέπε κυρίως : Γενικὴ θεωρία τοῦ πληθυσμοῦ — Τόμος I — Σελ. 193—222).

¹ Ἐὰν δοκιμάσωμεν νὰ ἀναπτύξωμεν συνοπτικῶς τὴν θεωρίαν.

² Ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψει μίαν χώραν κατοικουμένην ἀπὸ ἓνα ἐνεργὸν πλη-

θυσμόν και με ὄρισμένους φυσικούς πόρους. Δι' ἓνα ὄρισμένον ἐπίπεδον τεχνικῆς και με ἀνθρώπους διαθέσιμους, ὑπάρχει τρόπος ἐκμεταλλεύσεως τῆς χώρας οὕτως ὥστε ἡ εὐμάρεια τοῦ κάθε πολίτου (1) νὰ εἶναι κατὰ τὸ δυνατόν μεγάλη. Ὁ τρόπος οὗτος καθορίζει μίαν διαχείρισιν optimale τῆς οἰκονομίας διὰ τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἐν λόγῳ πληθυσμοῦ.

Ἐάν ὑποθέσωμεν τώρα ἓνα ἐπίπεδον μεταβλητὸν τοῦ πληθυσμοῦ τούτου. Ἐάν ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων, ὑποθετικῶς ἐλάχιστος, αὐξάνει, ἡ ἀνθρωπίνη προσπάθεια δύναται νὰ χρησιμοποιηθῆ καλύτερον (χάρις εἰς τὴν διαίρεσιν τῆς ἐργασίας, εἰς τὴν ἀθροῖαν παραγωγὴν του), και ἡ μᾶζα τοῦ πλοῦτου ἡ παραγομένη ἀπὸ τὴν διαχείρισιν optimale θὰ ἀνυψωθῆ ταχύτερον παρὰ ὁ πληθυσμὸς ἡ ἀτομικὴ εὐμάρεια θὰ βελτιωθῆ· ἔάν ὁ πληθυσμὸς ἐξακολουθῆ νὰ αὐξάνη νέα κέρδη παραγωγικότητος θὰ εἶναι ἀκόμη δυνατὰ εἰς τοὺς δευτερογενεῖς και τριτογενεῖς τομεῖς ἀλλὰ δὲν εἶναι τόσον μεγάλα ὅσον κατὰ τὴν πρώτην φάσιν τῆς ἀναπτύξεως: Εἰς πολλοὺς κλάδους, θὰ φθάσωμεν τὴν οἰκονομικωτέραν κλίμακα τῆς παραγωγῆς. Ἐναντι ταύτης θὰ γίνη αἰσθητὴ ἡ ἐξάντλησις τῶν κοιτασμάτων τῶν φυσικῶν πόρων (ἀγροτικά γαῖαι, ὄρυχια).

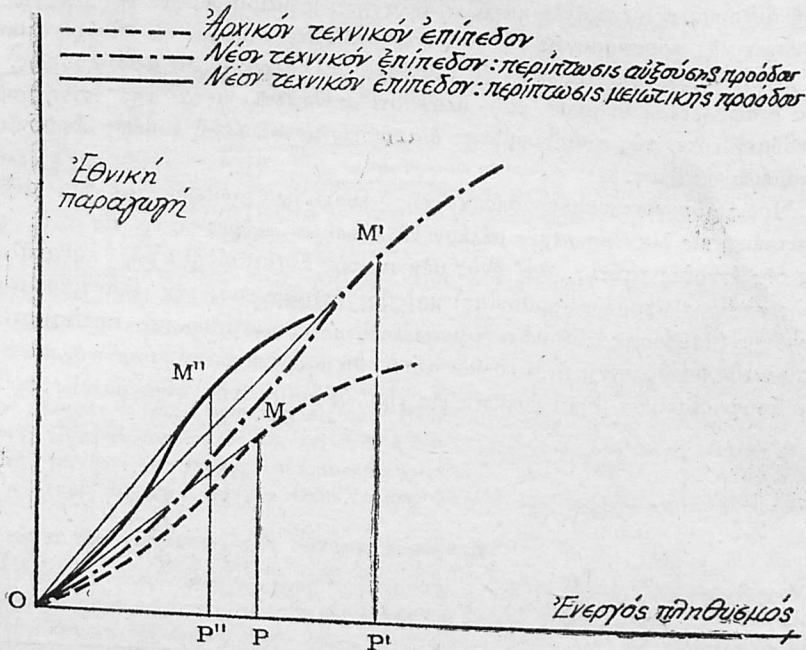
Ἡ ἔντασις τῆς καλλιεργείας και τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ὄρυγιων θὰ ἐπιφέρη ὀλιγώτερα συμπληρωματικά προϊόντα παρὰ ἀπὸ τὴν ὀλικὴν ἀξίαν τῆς συμπληρωματικῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας. Οὕτω, ἐν τῇ προσπάθειά της ὅπως ἀναπτύξῃ τοὺς πόρους της, ἡ κοινωνία θὰ συναντήσῃ τὸ ἐμπόδιον τῶν μειωτικῶν ἀποδόσεων εἰς τὸν πρωτογενῆ τομέα. Ἐάν ὁ πληθυσμὸς ἐξακολουθήσῃ νὰ αὐξάνη, θὰ ἔλθῃ στιγμή καθ' ἣν ἡ βραδεία αὐξήσις τῶν δευτερογενῶν και τριτογενῶν ἀποδόσεων δὲν θὰ ἀρκέσῃ πλέον νὰ ἰσοφάρισῃ τὴν ἐπὶ πλέον και πλέον παρατηρουμένην μείωσιν τῶν πρωτογενῶν ἀποδόσεων. Ἡ συνολικὴ παραγωγικότης εἰς χώρας και ἡ ἀτομικὴ εὐμάρεια θὰ πέσουν. Αἱ παρατηρήσεις αὗται μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ προσδιορίσωμεν τὴν ἔννοιαν τοῦ optimale πληθυσμοῦ ἐκείνην τῆς ὁποίας ἡ ἐργασία, συνδυασμένη με τὴν βοήθειαν τῶν φυσικῶν πόρων, μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν μείζονα παραγωγὴν κατὰ κεφαλὴν.

Πρὸς τὸ παρὸν εὐρισκόμεθα ἀκόμη εἰς ἓνα σχῆμα στάσιμον. Ἐάν παρεμβάλλωμεν τώρα τὴν τεχνικὴν πρόοδον. Ἐάν ὑποθέσωμεν τὴν εἰσαγωγὴν ἐνὸς συνόλου ἐφευρέσεων με τὰς ὁποίας θὰ μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ ἐπωφεληθῶμεν καλύτερον ἀπὸ τὰς δυνάμεις τῆς ἐργασίας και ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς πόρους. Ἡ καμπύλη ἣτις ἐκφράζει τὴν μεταβολὴν τῆς παραγωγῆς ἐν σχέσει με τὸν πληθυσμὸν κατ' ἀνάγκην θὰ ἀνυψωθῆ: εἰς ἕκαστον ἐπίπεδον πληθυσμοῦ ἀντιστοιχεῖ παραγωγικότης πλέον ἰσχυρά.

Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι ὁ optimale πληθυσμὸς θὰ αὐξήσῃ και αὐτός. Τὸ κάτωθι σχεδιάγραμμα δεικνύει ὅτι, ἀναλόγως τῆς περικοπῆς ὁ νέος optimale πληθυσμὸς πιθανὸν νὰ εἶναι κατώτερος ἢ ἀνώτερος τοῦ ἀρχικῶς optimale πληθυσμοῦ.

1) Εἰς τὴν ἔννοιαν ταύτην ἡ λέξις «εὐμάρεια» ὑπονοεῖ φυσικὴν τοιαύτην ἥτοι «πραγματικὸν ἐπίπεδον» ἢ ποσότητα ἀγαθῶν εἰς τὴν διάθεσιν καθενὸς πολίτου.

Πρόοδος αύξουσα—Πρόοδος μειωτική
 Γραφική ἀναπαράστασις τῶν ἀποτελεσμάτων της
 ἐπὶ τοῦ optimale ἐπιπέδου τοῦ πληθυσμοῦ

Ἐν περιπτώσει προόδου αὐξούσης ὁ optimale πληθυσμὸς ἀνέρχεται ἀπὸ OP εἰς OP' ἐν περιπτώσει μειωτικῆς προόδου, κατέρχεται ἀπὸ OP εἰς OP'' . (Ἡ κλίσις τῆς ἀκτίνος παριστάνει τὴν παραγωγικότητα ἐν τῷ συνόλῳ της εἰς ὄρους παραγωγῆς κατὰ κεφαλὴν. Εἶναι μείζων ὅταν ἡ ἀκτίς ἐφάπτεται μὲ τὴν καμπύλην).

Μετὰ τὴν περιληπτικὴν αὐτὴν ἀνάλυσιν ὁ Alfred Sauvy καθορίζει δύο τύπους προόδου: **αὐξουσα πρόοδος**, **μειωτικὴ πρόοδος**. Ἡ μειωτικὴ πρόοδος εἶναι ἐκεῖνη ἣτις περὶ τὰ τέλη, ἐλαττώνει τὸν optimale πληθυσμὸν, ἢ αὐξουσα πρόοδος τὸν αὐξάνει. Ἡ πρώτη ἐλαττώνει τὴν ἐργασίαν καὶ ἐπιβαρύνει τὸ μονοπώλιον τῆς ἰδιοκτησίας. Ἡ δευτέρα, παρουσιάζει ἀντίθετα ἀποτελέσματα. Ὅ,τι ἐλέχθη περὶ τοῦ νόμου τῶν μειονεκτικῶν ἀποδόσεων μᾶς ἐπιτρέπει νὰ διαγνώσωμεν τὰς ἀρχὰς ἐφ' ὧν στηρίζονται οἱ δύο οὗτοι τύποι προόδου, ἢ αὐξουσα πρόοδος ἐξοικονομεῖ πρὸ παντὸς τοὺς φυσικοὺς πόρους: **Μεγεθύνει τὴν φύσιν ἐν σχέσει μὲ τὸν ἄνθρωπον**. Ἡ μειωτικὴ πρόοδος ἐξοικονομεῖ μᾶλλον τὴν ἀνθρωπίνην προσπάθειαν: **Μεγεθύνει τὸν ἄνθρωπον ἐν σχέσει μὲ τὴν φύσιν**. Παραδείγματα αὐξούσης προόδου (κατὰ τὸν Alfred Sauvy): πρόοδος εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῶν barrages, τελειοποίησις τῶν αἰολιακῶν, οἰκονομία ἄνθρακος καὶ πετρελαίου δημιουργία (οἰκονομικὴ) τῶν polders, ἐξευρέσεις ἐπιτρέπουσαι αὐξήσιν τῶν τηλεφωνικῶν συγκοινωνιῶν κατὰ μονάδα τομέως τοῦ καλωδίου. Παραδείγματα μειωτικῶν προόδων: ἀνασυγκρότησις τῶν γαιῶν, οἰκονομία

ἐργατικῶν χειρῶν εἰς τὰς μεταφοράς, ἐλευθέρῃ ὑπηρεσίᾳ εἰς τὸ ἐμπόριον, μηχανοποίησις τῶν ἐργασιῶν τοῦ γραφείου κτλ. ὁ Alfred Sauvy ὑπογραμμίζει ὅτι μία πρόοδος δύναται νὰ θεωρηθῇ μειωτικὴ εἰς πρώτῃν ἔνστασιν καὶ νὰ ἀποκαλυφθῇ αὐξουσα περὶ τὰ τέλη κατόπιν ἀλλαγῆς τῆς διαρθρώσεως τῆς καταναλώσεως καὶ συσχετικῆς προσαρμογῆς τῆς παραγωγῆς. Τότε πρέπει νὰ διακρίνωμεν ἐὰν κατὰ πόσον αἱ μεταναστεύσεις γίνονται **διὰ κλήσεως** ἢ **δι' ἀπωθήσεως**. Εἶναι ἔννοια διαφορετικὴ ἐν μέρει παρ' ὅλον ὅτι συνδέεται μετὰ τῆς προηγουμένης. Συνενοῦμεν τότε τὰς προηγουμένας διακρίσεις μεταξὺ τοῦ τομέως ἀφθονίας καὶ τοῦ τομέως σπάνιος.

Ἴσως μία γενικευμένη θεωρία τῆς μειωτικῆς προόδου καὶ τῆς αὐξούσης θὰ ἐπιτρέψῃ εἰς λίαν προσεχῆς μέλλον νὰ οἴσωμεν πλήρως φῶς εἰς τοὺς συνδέσμους τῆς ἐννοίας ταύτης, ἀφ' ἑνὸς μὲν μετὰ τὴν ἐλαστικότητα τῆς καταναλώσεως (τομεὺς σπάνιος) (τομεὺς ἀφθονίας) καὶ ἀφ' ἑτέρου μετὰ τὴν ἐλαστικότητα τῆς παραγωγῆς (ἀποδόσεις αὐξουσαι ἢ μειωτικαὶ καὶ δημογραφικαὶ optimum). Τὴν ἡμέραν καθ' ἣν θὰ γίνῃ ἡ σύνθεσις αὕτη, θὰ μᾶς ἐπιτραπῇ τότε νὰ σκεφθῶμεν ὅτι ἐν ἀποφασιστικὸν βῆμα ἐγένετο εἰς τὴν θεωρίαν τῆς οἰκονομικῆς προόδου.

ΤΟ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ

(ΑΛΜΑΝΑΚ 1957)

τῆς ΑΝΩΤΕΡΑΣ ΣΧΟΛΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Τεύχη Α', Β' καὶ Γ'

Πωλεῖται εἰς ὅλα τὰ Βιβλιοπωλεῖα

Δρχ. 75